

DOĞU AVRUPA'NIN SOSYALİSTLEŞMESİNDEN TRUMAN DOKTRİNİNE KADAR «SOĞUK HARB»

Doç. Dr. Türkkaya ATAÖV

Batılılar Doğu Avrupa'daki komünist egemenliğinin kurulmasını Sovyetler Birliği'nin dünyayı ele geçirme girişiminin başlangıcı olarak yorumladılar. Doğu Avrupa'da bu türlü rejimlerin kurulmasının ilk nedeni Sovyetler Birliği'nin güvenlik ihtiyacıydı. Daha sonra rejim değişikliğine uğrayan Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinin 1919 - 1939 yılları arasındaki durumlarına, önce, kısaca, bir göz atalım.*

I. DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ

Polonya :¹ 10 Kasım 1918'de Almanya'dan Polonya'ya dönen Joseph Pilsudski, Rus İç Savaşının başlamasından faydalanarak Bolşevik yönetimine kadar Ukranyalılar ve Beyaz Ruslarla birleşip bir savaş yürütmeyi tasarlamış ve bu amaç uğruna Nisan 1920'de Ukranyalı Petlyura ve Beyaz Rus Generali Wrangel ile anlaşmalar yapmıştı. Polonya - Sovyet çatışması ikinci safhasında Bolşevik kuvvetlerinin Varşova'ya dayanmasıyla sonuçlanınca, Polonya Hükümetinin savunmasını bir Fransız askerî heyeti ve onun başkanı General Weygand plânlamıştı. İşte, yeni hükümet Temmuz 1919 ve Aralık 1925'de bir «toprak reformu» kanunu geçirdiyse de, uygulamada büyük topraklara dokunulmamıştı bile.

Romanya :² İkinci Cihan Savaşından sonra, en büyüğü Ekim 1920'deki genel grev olmak üzere, Romanya'da grev ve mümayişler

* Soğuk harbin daha önceki dönemi için bak : Türkkaya Ataöv, «Soğuk Harb'in Doğuşu : San Francisco'dan Mihver Barış Toplantılarına,» *Siyasal Bilgiler Dergisi*, C. XXIII, No. 1 (Mart 1968), s. 309 - 356.

1. Clifford R. Barnett *et al.*, *Poland*, New Haven, Hraf Press, 1958, s. 7 - 33.
2. Corneliu Vasilescu, *Romania in World Affairs*, Bucharest, Meridian Publishing House, 1967; Vasile Maciu *et al.*, *Outline of Rumanian Historiography Until the Beginning of the 20th Century*, Bucharest, Publishing House of the Academy of the Rumanian People's Republic, 1964.

biribirini kovaladı. Mayıs 1921'de Romanya Komünist Partisi kurulmuştu. Gene bu sıralarda sağ partiler çoğalmakta ve ufulanmaktaydı. Liberal Partiden başka Transilvanya Ulusal Partisi, Vallaçya ve Moldavya Köylü Partisi ve General Averesku'nun önderliğini yaptığı Halk Cemiyeti vardı. Liberal Hükümetler Romanya burjuvazisininin büyümesini ve güçlenmesini istiyor; bu yolda tedbirler alıyorlardı. Fakat Romanya parasının değerini düşürme girişimlerinin başarısızlığı ve hükümetin izlediği malî siyaset halk yığınları içinde büyük şikâyetlere sebep oluyordu. Hükümet susturma yollarına baş vurdu. 1927'de Birinci Mişel tahta geçirildi ve yabancı devletlerin baskısıyla da Ulusal Köylü Hükümeti iktidara geldi. (1926'da Ulusal Parti ve Köylü Partisi birleşmişti.) Yeni hükümet yabancı sermayeye kapıları ardına kadar açtı. Hükümetin bu adımları güçlükleri arttırdı; bu güçlükler ücretlerin azaltılması ve toplu halde işten çıkarma yoluyla çözülmek istendi. 1932'de endüstri üretimi kapasitesi 1929'a oranla % 56,7 azaldı; işsizler tüm çalışanların % 35'ini teşkil ediyordu. Kitlelerin yoksullaşması ve biribirini izleyen Romanya hükümetlerinin, başarısız ekonomik siyasetini, yükü halkın sırtına vurmakla çözmeye çalışması çeşitli grev ve protesto hareketlerine yol açtı. Ocak - Şubat 1933'deki demiryolu ve petrol işçilerinin mücadelesi meşhurdur. 1934-1938 yılları, Nazi Almanyası tarafından desteklenen faşist Demir Muhafızları'nın terör hareketleriyle geçti. İkinci Cihan Savaşının başlaması, Fransa'nın yenilgisi ve İngiltere'nin durumunun da pek ümitli görünmemesi sonucu Almanya'ya dönük bir dış ve iç politika daha belirli olmağa başladı. Kurulan Hitler- taraftarı yeni hükümette Demir Muhafızlar üyeleri de yer almıştı. 30 Ağustos 1940'da Kuzey Transilvanya Romanya'dan koparılıp, birçok yerlerdeki protesto gösterilerine rağmen, faşist Horti Macaristanına verildi. İkinci Karol'un, oğlu Birinci Mişel yararına tahttan çekilmesinden sonra hükümeti kuran I. Antonesku dört yıl süren (6 Eylül 1940-23 Ağustos 1944) bir askerî faşist diktatorya yerleştirdi. Antonesku'nun bütün iktidarı kendinde toplama çabası Ocak 1941'den itibaren silâhlı çatışmalara yol açtı. Bu mücadelede Nazi Almanyası faşist Antonesku'yu açıkca desteklemişti. Diktatörlüğün tam olarak yerleşmesi demokratik özgürlüklerin son kalıntılarını da yok etti ve ülke ardına kadar Alman kıt'alarına açıldı. 22 Haziran 1941'de Romanya Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa itildi. Romen toprakları Alman askerleriyle dolmuştu. Petroller Almanların elindeydi. Romanya bir Alman üssü olmuştu. İkinci Cihan Savaşı Romanya'nın ekonomik kaynaklarını tüketmesine ve büyük madde ve insan kaybına uğramasına sebep oldu. İçte hükümetin baskısı ve cephede yenilgi-

ler halkta savaşa, Antonesku rejimine ve Nazi Almanya'sına karşı duyguları güçlendiriyordu. Halka yakın olan kuruluşlar savaşın gayri-millî niteliğini anlatmağa ve Ortak Cephe kurmağa çalışıyorlardı. Bu Ortak Cepheye Romanya Komünist Partisinden Liberal-Ulusal Partiye kadar birçok unsurlar katılmıştı. 23 Ağustos 1944'de Hitler'ci güçlere karşı silâhlî mücadele başladı; Antonesku Hükûmeti tevkif edildi ve Romanya ordusu silâhlarını faşistlere çevirdi. 1944 Güzünde kurulan Ulusal Demokratik Cephe bütün anti-faşist ve yurtsever unsurları içine alıyordu. General Sanatesku ve Radesku'nun önderliğini yaptığı gerici hükûmet de iş başından uzaklaştırıldı ve 6 Mart 1945'de iktidara Dr. Petru Groza başkanlığındaki karmaşık ve daha demokratik hükûmet getirildi. Tam on-altı gün sonra, 22 Martta yapılan bir toprak reformuyla, 1.100.000 hektar köylüye dağıtıldı; toprak ağalığı bir sınıf olarak ortadan kaldırıldı. Ve Ekim 1946 seçimlerinde, Demokratik Cephe partileri oyların % 76,6'sını alarak zafere ulaştılar. Kasım 1947'de de burjuva hükûmetin son temsilcisi olan Ulusal-Liberal Partiden Tataresku hükûmetten düştü. 30 Aralık 1947'de de Kral Birinci Mişel'in tahttan çekilmesiyle Romanya Halk Cumhuriyeti ilân edildi.

Bulgaristan:³ 27 Kasım 1919 Neuilly Andlaşmasıyla Birinci Cihan Savaşından yenik çıkan Bulgaristan'da 1920'de Alexander İstanbuliski'nin başkanlığında kurulan Çiftçi Birliği Hükûmetinin bazı reformlara girişmesiyle İstanbuliski 9 Haziran 1923'de askerî bir faşist darbeyle devrildi ve öldürüldü. Aynı yılın Eylül ayında patlak veren ve Bulgar kaynaklarında «dünyanın ilk anti-faşist devrimi» diye tanımlanan hareket faşist hükûmet tarafından bastırıldı. 19 Mayıs 1934'te yeni bir askerî darbeyle açık bir faşist diktatörlüğe geçildi. Böyle bir iktidar İkinci Cihan Savaşında Almanya ve İtalya gibi Mihver devletleriyle sıkı bir işbirliğine koyuldu. Bulgar Hükûmetinin 1 Mart 1941'de Üçlü Pakta katılmasıyla Hitler'in orduları Bulgaristan'a girdiler. Nazi Almanyasıyla işbirliğine koşan Bulgar Hükûmeti derlediği kıt'aları Sovyet cephesine yolladı. Bulgaristan'ın bazı bölgelerinde halk çeteleri Almanlara ve işbirlikçilere karşı silâhlî mücadeleyi bütün anti-faşist güçleri içinde barındıran Vatan Cephesi yürütüyordu. Bulgar Çarı Üçüncü Boris'in 28 Ağustos 1943'de ölümü üzerine yerine henüz ergin yaşta olmayan

3. Georgi Dimitrov, *Selected Works*, C. I. Sofia, Foreign Languages Press, 1967, s. 59-63, 278-281, 289-302, 410-420, 430-435, 561-640, 674-686, 700-717; Josph Rothschild, *The Communist Party of Bulgaria: Origins and Development, 1883-1936*, New York, Columbia University Press, 1959,

oğlu Üçüncü Simeon getirilmişti. Kral Naipleri (ölen Boris'in kardeşi Prens Kiril, Bogdan Filof ve General N. Mihaov) Alman tarafı politikayı devam ettirdiler. Sovyetler Birliği Bulgaristan'a 5 Eylül 1944'de savaş ilân etti. Sovyet ordularının Bulgar toprağına girmeleriyle, «Dokuz Eylül Devrimi» yapılarak kralcı - faşist diktatorya yıkıldı. Yeni kurulan Vatan Cephesi Hükûmeti komünistleri olduğu kadar, Sosyal Demokratları, Çiftçi Partisini, (Zvencne Partisinden) Zvenarları ve bağımsızları da içine alıyordu. Referandum sonucu 15 Eylül 1946'da Bulgaristan Cumhuriyete kavuştu. Kasım 1946'da da Georgi Dimitrof'un başkanlığında yeni bir Vatan Cephesi Hükûmeti kuruldu.

Yugoslavya :⁴ Sırp - Hırvat - Sloven Krallığının 1 Aralık 1918'de kurulmasındanberi bu devlet çeşitli iç çelişkilerden kurtulamamıştı. 6 Ocak 1929'da Kral bir darbe ile diktatörlüğünü ilân etti. Kral Alexander'ın Marsilya'da öldürülmesiyle rejim krizinin son haddine ulaşılmış, hükûmet ve naiplik faşist yöntemleri iç sorunları çözecek yel olarak görmeğe başlamıştı. Yugoslav Hükûmeti daha iki gün önce Mihver'e katılma kararı almışken, 27 Mart 1941'de iktidardan düşmesiyle, Yugoslavya, on gün sonra, 6 Nisan 1941'de Alman ve İtalyanların saldırısına uğradı. Savaşın daha ilk günleri hükûmetin ve ordunun ne kadar bozulmuş olduğunu gösteriyordu. Kral ve hükûmet kaçmıştı. Mihver devletleri Yugoslavya'yı bölerek kukla hükûmetler kurdular. Londra'daki menfada - kraliyet hükûmeti D. Mihailovic'in önderliğindeki işbirlikçi Çetnikleri destekliyordu. Burjuva partilerin kalıntıları, Ante Pavelic gibi yerli kuislinglerden yanaydı. 1943 Tahran Konferansında anti-faşist koalisyonun temsilcileri olan Üç Büyükler Josip Broz Tito'nun önderliğindeki Halk Kurtuluş Ordusunu destekleme kararını vermişlerdi.

Arnavutluk :⁵ Uzun süre Ahmet Zogo'nun diktatörlüğü ve faşist İtalya'nın işgâli altında kalmıştı. Birinci Cihan Savaşının sonunda Arnavutluk toprakları Yugoslavya, Yunanistan ve İtalya arasında bölünecekti. Luşnye adlı küçük bir şehirde 21 Ocak 1920'de

4. J. B. Hoptner, *Yugoslavia in Crisis : 1934 - 1941*, New York, Columbia University Press, 1963; Edmond Paris, *Genocide in Satellite roatia : 1941 - 1945*, Chicago, the American Institute for Balkan Affairs, 1961. Bu kitapta 700.000 Sırp ve Yahudiyi öldüren Hırvat Pavelic ve halen Los Angeles'de yaşayan Andrija Artukovic gibi faşist önderler hakkında geniş bilgi vardır. *The First Revolutionary Parliament of the Yugoslav Peoples*, Beograd, Medunarodna Stampa, 1967.

5. Kristo Frasheri, *The History of Albania*, Tirana, 1964; *Twenty Years of Socialism in Albania*, Tirana, the «Naim Frasheri» State Publishing House, 1964, s. 7 - 13.

toplanan Ulusal Kongre, Haziran 1920'de başlayan ayaklanma ve nihayet 2 Ağustos 1920 tarihli ve İtalyan kuvvetlerinin çekilmesiyle bağımsız Arnavutluk'un ilânını öngören andlaşma bu küçük devlet üzerindeki komşu ihtiraslarını önledi. Tirana'da ihtilâlcî nabızlı demokratik bir hükümet de kurulmuştu. Ne var ki, dıştan desteklenen Ahmet Zogo sınırı geçerek Aralık 1924'de hükümeti devirdi. Önce Cumhurbaşkanı olan Zogo Eylül 1928'den itibaren de Birinci Zogo ismiyle Arnavutluk Kralı olduğunu ilân etti. İster Cumhurbaşkanı, ister Kral olsun, Zogo bir diktatör, bir despotttu. Arnavutluk'a kocaman bir çiftçiliği gözüyle bakıyordu. Kendine «reformcu» denmesini istediği halde, zamanında ciddî hiçbir yenilik yapılmadı. Toprak ağaları oldukları yerde kaldılar. Dışardan alınan kredilerle aydınlık saraylar ve karanlık zindanlar yapıyordu. Baskı, şiddet, işsizlik ve gerilik Zogo'nun iç politikasının niteleklerindendi. Zogo'nun dış politikası da onu iktidara getiren yabancı devletlere bağlılık göstermekten ibaretti denebilir. Zogo bu devletlere karşı bir açık kapı siyaseti gütmüştür. Sadece 1925 yılında İtalyan kapitalistlerine Arnavutluk madenlerini, toprağını, bankalarını ve ticaretini işletme hakkı tanıyan seri halinde imtiyazlar verildi. 1926'da Roma'da bir İtalyan-Arnavutluk Dostluk ve Güvenlik Paktı imzalandı. 1927'de de yapılan bir «Savunma İttifakı» yalnız Arnavutluk üçüncü bir devletin saldırısına uğradığı zaman değil, Zogo rejimi içte yıkılmağa yüz tutunca da İtalya'ya askerî müdahale hakkı veriyordu. 7 Nisan 1939'da İtalya'nın faşist kıt'aları Arnavutluk'a resmen girdiler. İşgâli yeni tevkif ve sürgün dalgaları izledi. Ulusal Kurtuluş Cephesinin önce İtalyanlara ve Eylül 1943'ten sonra da aynı zamanda Almanlara karşı koyuşu sayesinde Arnavutluk yabancılardan temizlenebildi. Arnavutluk 29 Kasım 1944'de tekrar bağımsız olduğu zaman, hem İtalyan ve Alman faşistleri sürülmüş, hem de işbirlikçi «Milliyetçi Cephe» (Balli Kombetar) ve Zogo'nun tekrar dönmesini isteyen Adalet Partisi yenilgiye uğratılmıştı.

Macaristan :⁶ 1919'da bir yandan Kont Julius Karolyi ve Amiral Nikolas Horti, diğer yandan Macar topraklarına gerici Romen Hükümeti tarafından yollanan Romen kıt'aları Macaristan'da bir terör havası yarattılar. Eski Macar toprak ağalarının desteklediği bu rejim tipik bir faşist yönetimdi. Macaristan bir krallık olarak ilân edildi, fakat ortada kral yoktu; Amiral Horti naip oldu. Kont Bethlen'in başbakanlığa getirilmesiyle Binbaşı Gömbös gibi kimse-

6. Denis Sinor, *History of Hungary*, New York, Praeger, 1959.

lerin geliştirdiği «Uyanan Magyarlar» ya da «İrkin Koruyucuları» gibi faşist kuruluşlar İtalyan ve Alman benzerlerini taklide özendiler. Betlen de, Binbaşı Gömbös'ü 1929'da general rütbesiyle Savaş Başkanı yapmak suretiyle görüşlerini açıklamış oluyordu. Bu Macar Hükümeti daha 1927'de faşist İtalya ile bir Dostluk Andlaşması imzalamıştı. Macaristan da Nazi Almanyasının Sovyetler Birliği'ne saldırı hazırlıklarını desteklemek amacıyla 1940'da Üçlü Pakta katıldı.

II. DOĞU AVRUPA'DA REJİM DEĞİŞİKLİĞİ

Stalin, Potsdam Konferansında Sovyetler Birliğine 26 Macar, 22 Romen ve 24 Fin tümeninin sevk edildiğini söylemişti.⁷ Güneybatı Ukranya'yı çiğneyen bu Romen kıt'alarıydı. Yalnız Odesa'da 200,000 Sovyet yurttaşını öldürmüşler, tâ Stalingrad'a kadar savaşa katılmışlardı.⁸ Sonraları geri çekilen faşist Romen askerleri, Odesa Devlet Tiyatrosu'nun koltukları da dahil olmak üzere, her şeyi beraberlerinde götürmüşlerdi. Bazen ilerleyen Sovyetler kurtardıkları şehirlerde ailelerinin kaçan istilâcılar tarafından öldürüldüklerini görüyorlardı. *New York Times* gazetesi, bütün bunlara rağmen, Sovyetler'in 1944'de Romanya'nın iç işlerine karışmadıklarını yazıyor.⁹ Macar köylüsünü Sovyet cephesine süren faşist Macar Hükümeti de bir milyon Rus öldürdüğünü iftiharla ilân etmekteydi. Sovyet topraklarına İtalyanlar bile tümen yollamışlardı. Faşist İspanya'nın kalabalık «Mavi Tümeni» de eksik değildi. Hitler'in peyklerinin toparladığı bu tümenler saldıranların gücüne çok önemli ağırlıklar ekliyordu. Bu kuvvetler de Sovyet topraklarının ölçüsüz tahribinde kendilerine düşeni yaptılar.

Sovyetler Birliği'ni ortadan kaldırma çabası başarısızlığa uğrayınca, Doğu Avrupa'da rejim değişiklikleri oldu. Sovyetler'in Balkanlar'a sarkması o zaman bir çok Batı çevrelerinde memnunlukla karşılanıyor, hattâ Sovyetler'in kendi sınırlarına gelince durarak Alman ve peyk ordularını ortadan kaldırma işinin sadece Batılı müttefiklerin sırtına yüklenmesinden korkuluyordu. 22 Mart 1944'te *New York Times* gazetesindeki bir başyazı Sovyetler'in Bal-

7. Harry S. Truman, *Memoirs : Vol. I, Year of Decisions*, New York, Doubleday, 1955, s. 364.

8. *Ten Eventful Years : 1936-1946*, the Encyclopedia Britannica, Chicago, 1946, s. 830; Edgar Snow, *Why Stalin Must Have Peace*, New York, 1947, s. 88 (Fransızcası : *Staline a besoin de la Paix*, Paris, Editions du Bateau, 1948.)

9. 22 Ekim 1944.

kanlar'a girmesiyle «gereksiz şüphelerin son defa olarak» ortadan kalktığını müjdeliyordu. Sovyetler'in kendi sınırları yakınında mihlanarak bir pasif oyalama muharebesi (*Sitzkrieg*) yapma olasılığının bazı Batı zihinlerinde bir kâbus gibi belirdiği anlaşılmaktadır.

Doğu Avrupa'ya Batılılarca bir çeşit davet edilen Sovyetler Birliği'nin bu bölgede ilk peşinde olduğu şey *güvenlikti*. Sovyetler Birliği'nin bu güvenlik ihtiyacı ve onu doğuran nedenler anlaşılmasından soğuk harbin doğuşuna doğru bir teşhis koymamız mümkün değildir. Sovyetler Birliği'nin İkinci Cihan Savaşında geçirdiği tecrübe iyi değerlendirilirse, bu güvenlik tezinin doğruluğundan şüphe etmemek gerekir. Doğu Avrupa'dan gelecek bir muhtemel saldırıya karşı Sovyetler'in güvensizlik duymalarını objektif olarak değerlendirmek gerçekten zordur. Fakat Sovyetler'in bu güvenlik endişeleri anlaşılmadıkça Doğu Avrupa, Almanya ve tazminat gibi soğuk harbin en önemli konularını anlamak da güçleşmektedir.

Sovyetler Birliği Avrupa'daki istilâ kapılarını kapamak istiyordu. Sovyetler'in bu kuşkuşu soğuk harb başlamadan önce Batı'da anlaşılmamış da değildi. Örneğin, Sovyetler Polonya sınırlarıyla ilgili açıklamalarını yaptıkları zaman, 12 Ocak 1944 tarihli *New York Times* bunu bir «savunma» tedbiri olarak değerlendirmişti. 29 Eylül 1944'de de, gene aynı gazetede, James B. Reston «herhangi bir genişleme rüyaları içinde olmadıklarını ve Avrupa'yı komünistleştirmeyi tasarlamadıklarını» yazıyordu. Stalin de 6 Kasım 1944 tarihli konuşmasında Almanya'nın bir defa daha saldırıya girişebileceğinden söz ederek, «barışı korumak ve güvenliği sağlamak için, barışsever ulusların temsilcilerinden bileşik» bir uluslararası örgütün kurulmasına bel başladığını söylüyordu. Sovyetler Birliği'nin yıllarca süren yıkıcı bir cihan savaşından sonra, gene aynı yolda hemen büyük bir savaşa girişmeyi tasarladığını düşünmek o günlerin heyecanının geçmekte olduğu şu sıralarda mâkûl görünmemektedir. 15 Kasım 1944'de, General Eisenhower'de «Rusya'nın Amerika ile bir savaştan kazanacağı en ufak bir şey yoktur. Rusya'nın siyasetinin Amerika ile dostluk olduğuna inanıyorum. Rusya'da yurttaşın durumuna karşı sonsuz ve devamlı bir ilgi var ve Birleşik Devletler'le dost olmak istiyorlar»¹⁰ demişti.

10. D. F. Fleming, *The Cold War and Its Origins*, C. I, New York, Doubleday, 1961, s. 256.

Sovyetler'in Doğu Avrupa'daki birinci hedefi güvenlikse, ikinci hedefi *toprak reformuydu*. Doğu Avrupa'yı Rusya'yı işgal yolu olmaktan çıkarıp bir güvenlik çemberi durumuna sokmak istiyordu. Bunun en etken yolu da Hitler'le birleşen faşist unsurların, yani büyük toprak ağalarının nüfuzunu kırmaktı. Bu derebeylik kalıntılarının en yaygını Alman Junker'leriydi. Bunlardan Oder Nehrinin doğusunda oturanların toprakları 1945'de Ruslar tarafından bölündü. Polonya'da Curzon Çizgisinin doğusunda oturan Slavlara egemen olan feodal unsurlar 1920'de Rusya'ya yapılan Polonya saldırısının gerisindeki kuvvetti. Çekoslovakya'daki Alman aristokratların topraklarına da Çek Hükümeti el koydu; Lord Runciman o meşhur görüşmeler için geldiği zaman bu aristokratların şatolarında kalmıştı. Macaristan'da toprak ağalığı çok daha köklüydü. Avusturya - Macaristan tahtı bu feodal unsurlardan güç almaktaydı. Toprağın % 40'ı büyük aristokratların elindeydi. Hele bir tanesinin toprakları 570.000 hektarı buluyordu. Kilise de büyük toprak sahiplerindendi. Yüksek rütbeli bir papaz 266.000 hektar araziye tekeline almıştı. Yarı-serf durumunda yaşayan köylülerin sefaleti ise G. Poloczky - Horvath'ın *En Karanlık Macaristan* adlı kitabında anlatılmaktadır.¹¹ Macaristan'da Amiral Horti'nin yönetimindeki faşist rejim Mussolini'ninkinden bile eskiydi. Buralarda da toprak reformu zorunlu oluyordu.

Sovyetler'in üçüncü hedefi büyük endüstri ve bankaların *devletleştirilmesi* oldu. Devletleştirme önemli bir komünist ilkesi olduktan başka, İkinci Cihan Savaşından sonra, İngiltere dahil, bütün Avrupa'da uygulanan bir kavramdı.

Doğu Avrupa son iki - yüz yıldanberi Batı'nın ekonomik sömürgeciydi. Özellikle Romanya ve Yugoslavya'da Almanlar gelmeden önce, İngiliz ve Amerikan sermayesi vardı. Batı, Doğu Avrupa'nın endüstri merkezlerine hakim olduğu kadar, bu bölgeyi gelişmemiş bir durumda da bırakmıştı. 1945'den sonra Doğu Avrupa'nın Batı ile bu ilişkisi sona erdi. Bu ülkeler bir endüstrileşme programı içinde Sovyet ticaretine bağlandılar.

Sovyetler Birliği'ne karşı davranışlara Amerikan Katolik Kilisesi de katıldı. Önce New York Kardinali Spellman'ın - Vietnam'da da Diem'i takdis eden Spellman - başlattığı bu akım Ma-

11. *Darkest Hungary*, London, 1945. Türkçesi : *Dün Köleydik, Bugün Halkız : Bir Ülkenin 1500 Yıllık Köylü Hareketleri Tarihi*, çev., S. Belli, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1966.

caristan'da Mindszenty olayına bağlanıyor. Macaristan'da hükümet 150 hektarın üstündeki toprakların devletleştirilmesi kararını almıştı. Mindszenty savaştan sonraki ilk seçimlerden (5 Kasım 1945) dört gün önce yayınladığı bir mektubunda toprak reformuna karşı çıkmıştı. Toprak reformu gene de yapıldı; Katolik Kilisesi büyük ekonomik güçlerinden birini kaybetmişti. Daha sonraları, 19 Haziran 1948'de kabul edilen bir kanun da mecburî dinî eğitime son veriyor ve, sadece din öğretene okullar ve teoloji seminerleri dışında, bütün okullar lâik bir eğitime sokulabilmek için Kilisenin elinden alınıyordu. Bu kanun da söz konusu olunca Mindszenty, tasarı lehinde oy kullanacak Katolik milletvekillerini tehdide başladı. Onu mahkemeye götüreren bu davranışdır. Hem toprak reformu, hem de lâik kanunlara karşı şiddetli itirazlarını geri almamış ve Macar Cumhuriyetinin varlığını kabule bile yanaşmamıştı. Muhakemesi sonunda da mahkûm olunca bütün dünya Katoliklerinden tabii bir itiraz sesi yükseldi. 6 Şubat 1949'da Kardinal Spellman komünizme karşı bir cihat ilân etti. St. Patrick's Katedralinde yaptığı konuşmada «üçüncü ve son defa silâh kuşanmağa» çağırıyordu. Bu cümledeki «üçüncü» sözü bir Üçüncü Cihan Savaşının kastedildiğini gösteriyordu. Spellman Amerikan Hükümetini, Amerikan kamu oyunu ve Amerikan hayatının bütün dallarındaki ileri gelenlerini bu mücadeleye sahip çıkmağa davet ediyordu.

Sovyetler Birliği Doğu Avrupa'da, artık, kendi yararına bir *cordon sanitaire* kurmuş olup bunu değiştirmek imkânsız görünüyordu.

III. AMERİKA'NIN ATOM ÜSTÜNLÜĞÜ, İRAN OLAYI VE S. S. C. B.

1945 yılının son haftalarında Amerikan Senatosunda yapılan uzun konuşmalar Sovyetler Birliği ile kapışmağa kararlı bir ülkenin siyaset adamlarının sözlerini andırıyordu. Montana Senatörü Burton K. Wheeler'in 27 Kasım'da yaptığı ve Kongre zabıtlarının yirmi-üç sayfasını dolduran uzun konuşması Sovyetler'e karşı sert bir tutum izlenmesini istiyordu. 4 Aralıkta Mississippi Senatörü James O. Eastland da ırkçı Nazi doktrinlerine hak veren bir konuşma yapmıştı ve İkinci Cihan Savaşında Sovyetler'le birlikte hareket etmekte bir hata yapılmış gibi bir açıklamada bulunmuştu. Eastman Sovyetler Birliği'ni de, Hitler gibi bir saldırgan olarak görüyor ve böyle ilân ediyordu. Anthony Eden Sovyetler'in

Doğu Avrupa'daki durumunu Almanya'nın saldırısını yenilemesine karşı bir tedbir olarak yorumlarken,¹² Amerikalılar dünyayı işgal tasarısının bir başlangıcı olarak görüyor, atom bombası hazır eldeyken bu tehlikeyi durdurmağa çalışıyorlardı.

Bu anlaşmazlıklar Amerika atom tekelini elinde bulundurdu. Bu sırada çıkıyordu. Atom bombasını eğer Sovyetler bulup geliştirmiş olsalardı, bu sırrı Amerika ile paylaşırlar mıydı? Tabii ki, hayır. Fakat atom tekelinin bir tek devlet elinde kalmakta devam etmesinin zararlarına işaret eden o zamanki atom bilginleri büyük endişelerini saklamıyor, bir uluslararası denetleme mekanizması teklif ediyorlardı. Atom bilginleri Amerikan yurttaşlarını tehlikeden haberdar edebilmek için aşağı, yukarı hergün gazetelere beyanat veriyorlar, yeni silâhın büyük yokedici gücünü anlatmağa çalışıyorlardı. 30 Ekimde General George S. Patton Amerika'nın kaçınılmaz bir üçüncü cihan savaşına hazırlıklı olmasını söylüyordu.¹³ Bu beyandan on-bir gün önce de Başkan Truman silâhlanma yarışının başlayıp başlamadığını soran bir gazeteciye şu cevabı vermişti : «Evet, fakat sanırım biz ilerdeyiz.»¹⁴ Atom enerjisi konusunda İngiliz kamu oyu da hassaslaşmağa başladığından, Başbakan Attlee bu konuyu Truman'la birlikte ele almak istedi. Attlee ile birlikte Kanada Başbakanı Mackenzie King de Washington'a çağrıldı. Amerikan Başkentinde 15 Kasım 1945'de yayınlanan Üç Ulus Bildirisi bir Birleşmiş Milletler Komisyonu kurulmasını teklif ediyor ve bilim adamlarının bilgi teatisini öngörüyordu. Bu temaslardan Sovyetler'in atom araştırmalarında hangi safhalarda olduklarının anlaşılacağına dair bir kanı da uyanmaktaydı. Sovyetler Birliği'nde zaten mevcut olan kuşkular gittikçe kuvvetleniyordu. Bildirinin ikinci maddesi ham madde kaynakları hakkında birbirilerine bilgi vermeyi öngörüyordu. Sovyetler'in bundan da çıkardığı sonuç Batı'nın kendi ülkelerindeki uranyum ya da torium miktarını ve yerlerini öğrenme arzusunda olduğuydu. 15 Kasım bildirisine Sovyet cevabı üç gün sonra çıkan *New Times*'da veriliyordu. Bu dergide çıkan yazıda şöyle denilmekteydi : «Atom bombası Sovyetler Birliği'ne karşı yeni bir cihad açmak için bütün dünya gericilerinin sembolüdür.»¹⁵ Bu yazıya göre, atom bombası, Almanya ve Uzak Doğu'da müttefik siyaseti ve Londra

12. *New York Times*, 23 Kasım 1945.

13. Fleming, *op. cit.*, C. I, s. 323.

14. *Ibid.*, s. 322.

15. *Ibid.*, s. 329.

Konferansının başarısızlığa uğraması - bütün bunlar hep savaş çıkarma gayretleriydi. Bir çok Amerikalı da silâhlanma yarışından ötürü bizzat Amerikan Hükümetini suçluyordu. En tanınmış atom bilginlerinden Profesör Harold Urey 29 Kasım 1945'de Senato Atom Enerjisi Komisyonu önünde yaptığı bir konuşmada şöyle demişti : «Bombalar imal ediyor, stokunu yapıyor ve böylece başka ülkelere tehlikeli oluyoruz. Silâhlanma yarışını başlatma suçu bize aittir».¹⁶

1946 yılı atom enerjisinin uluslararası denetiyle ilgili olarak yapılan çalışmalarla da doludur. Amerikan Hükümetinin kurduğu Danışma Komitesi bütün uranyum ve torium madenleriyle atomla ilgili çalışma yerlerini denetleyecek bir Atomik Gelişme Otoritesinin kurulmasını teklif etmişti. Sovyet Hükümeti ise kendi savunması için gerekli gördüğü faaliyetleri denetlemek amacıyla kendi topraklarına birtakım yabancıların kabul edilmesini istemiyordu. Sovyetler, haklı olarak, bu yabancıların - hiç değilse bir kısmına - kamufle edilmiş Amerikan casusları gözüyle bakacaklardı. Acheson-Lilienthal grubunun hazırladığı Amerikan tasarısı Amerikan atom tekeli Birleşmiş Milletler'deki dost devletlerin oyları sayesinde Amerikan ve İngiliz denetinin dışına çıkamayacak bir dünya örgütüne terkedilinceye kadar devam ettiriyordu. Sovyet Hükümetinin 19 Haziran 1946'da New York'da toplanan B. M. Atom Enerjisi Komisyonuna sunduğu karşı teklif ise atom enerjisine dayanan silâhların yapımı ve kullanılmasını yasaklıyor ve bütün atom bombası stoklarının üç ay içinde yok edilmelerini öngörüyordu. Amerikan temsilcisi Bernard M. Baruch'un 14 Haziranda getirdiği teklif ise, bir Atomik Gelişme Otoritesi kuruluncaya kadar Amerika'nın atom bombaları yapmakta devam edeceğini gösteriyordu. Sovyetler'den Amerika'ya güvenmeleri ve kurulacak olan uluslararası otoriteye yetkiler tanınmaları bekleniyordu. Baruch Tasarısının birinci kademesi ise Amerika'nın Sovyetler'e güvensizlik duyduğunu açıkça göstermekteydi : Atomik Otoritesinin ilk yapacağı iş yeryüzündeki uranyum ve torium kaynaklarını saptamak ve onları sınıflandırmaktı. Bu otoritenin yetkilileri bir çok uluslardan seçileceklerse de, hem atomik bilgilerin çoğunun o zamanlar Batılılar tarafından bilinmesi, hem de seçecek organlarda Batılıların çoğunlukta oluşu bu örgütü az - çok bir Batı organı durumuna sokacaktı. Bu yolla Batı Sovyetler Birliği hakkında askerî amaçlar için çok işe yarayacak bir çok bilgi elde edecekti. Amerikan bomba yapımının durması, mevcutların tahribi ve gizli bilgilerin söz konusu Otoriteye veril-

16. *New York Times*, 30 Kasım 1945.

mesi gibi sorunlara ancak bundan sonra sıra gelecekti. Yeni bir çalışma olan Carnegie Tasarısı da uluslararası denetleme ve Baruch Tasarısındaki kademelere yer vermiş olmakla Sovyetler tarafından reddedilmesine mümkün gözüyle bakılabilirse de, kurulması öngörülen Uluslararası Atom Enerjisi Komisyonunda Büyük Devletlere veto hakkı tanındığından kabule daha şayan görülebilirdi. Carnegie Tasarısı clayları etkileyemeyecek kadar geç ortaya çıktı. 17 Haziran 1946'da yayınlandığı zaman, Baruch Tasarısı Amerikan kamu oyunun tasvibini kazanıyordu bile. Gene Amerikan kamu oyununda atom enerjisinin sivillerin denetinde olması gerektiğine dair bir tercih belirmişse de, atomla uğraşan bilim adamlarının komünist olduklarına dair çıkarılan şayia sonunda Amerikan Temsilciler Meclisi atom komisyonlarında askerî şahısların da bulundurulması ve kara kuvvetlerinin bağımsız olarak atom çalışmaları yapmağa devam etmeleri yolunda kanunlar çıkarttı. Atom tekeli hâlâ Amerika'nın elinde ve deneti silâhlı kuvvetlere doğru kayarken, Stratejik Hava Komutanlığı Başkanı General George C. Kenney¹⁷ ve Amerikan Hava Kuvvetleri eski Kurmay Başkanı General Carl Spaatz¹⁸ Sovyet şehirleri ve endüstri merkezlerinin nasıl bombalanabileceklerine dair fikirlerini Amerikan dergilerinde açıkladılar. 12 Şubat 1946'da büyük şirket temsilcilerinin katıldıkları Philadelphia Union League Klübü toplantısında konuşan Ulusal Endüstri Konferansı Yürütme Kurulu Başkanı Dr. Virgil Jordan da F. D. Roosevelt zamanında uygulanan *New Deal*'in Sovyet komiserlerince hazırlanmış gibi «Amerika'nın düşünce ya da ahlâkına aykırı» olduğunu söylemekle söze başlayarak atom bombalarını yapmağa devam edilmesini istiyordu.¹⁹

Amerikalılara şöyle bir düşünce egemen olmaktadır : Sovyet sınırlarına yakın topraklarda çepeçevre kuracağımız üslerle büyük Sovyet şehirlerine bir anda ulaşarak onları radyoaktif kalıntılardan ibaret bırakabilir, endüstrilerini de bir anda yok edebiliriz. Milyonlarca ölü ve yaralı dışında, geri kalan «tutsak halk» da nasıl olsa bizimle birleşecek, hattâ «kurtarıldığını» sevinecektir. Bu halk hemen özel teşebbüse yönelirken, Amerika ve sermaye dünyası da sosyalizm ve komünizm kabûsundan kurtulmuş olacaktır. Sovyet endüstrisi yok olmuş durumdayken, olduğu gibi duran Amerikan teknolojisi sayesinde bütün dünyaya egemen olmak kaçınılmazdır

17. *Newsweek*, 17 Mayıs 1948.

18. *Life*, 5 Temmuz 1948.

19. Fleming, *op. cit.*, C. I, s. 392-393

Soğuk Savaşta ilk saldırılar bu fikirlerle besleniyordu. Amerikalı yazar Warburg'un dediği gibi, Amerikan dış politikası artık «saldırgan ve sorumsuz» olmaktadır.²⁰ Halbuki, İkinci Cihan Savaşının başında hiç bir devlet Almanya kadar güçlü değildi. Alman savaş endüstrisi heryeri yok edebilecek durumdayken, Almanya bir süre sonra kesin bir yenilgiye uğramıştı. Sovyetler'in durumunda da endüstrileri mahvedilse bile bunun savaş meydanlarına yansımaları en azından bir kaç ay alacak, o zamana kadar da Sovyet silâhli kuvvetleri Batı Avrupa'daki tesisleri pek âlâ ele geçirebileceklerdi. Sovyet halkının da bir «kapitalizm özlemi» içinde saldırganla birleşmesi de pek akla yakın gelmiyordu.

Sovyetler'in ise ellerinde imkân olsa Amerikan şehirlerine derhal saldırabileceklerine dair bir kanı vardı. Hatırlamak zorundayız ki, kalabalık bir şehirde topyekûn halka karşı atom bombası kullanan devlet Amerika olmuştur. Hiroşima ve Nagasaki'de atom bombası kullanarak insan kitlelerini toptan yokeden devlet Amerika idi. İkinci Cihan Savaşının sonlarına doğru Alman şehirlerini çok keşif bombardımana tutan da gene Amerika ve İngiltere olmuştur. Londra üstündeki Alman *blitz*'i bile İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinin Alman şehirlerine yaptıkları akınlardan sonra başlamıştı. Daha sonra, Almanların şehirlerin bombalanmasının durdurulmasıyla ilgili olarak yaptıkları teklife İngilizlerin olumsuz cevap verdikleri bilinmektedir.²¹ Kaldı ki, Sovyetler'in de atom bombasını yaptıkları 1949 yılında Amerika'ya saldırabilmeleri için, Amerikalı yazar Possony'nin belirttiği gibi, en azından 10,000 atom bombası kullanmaları gerekiyordu.²² Bunun o zamanki teknik bilgiler çerçevesinde mümkün görünmeyeceği açıktır.²³

Gene bu sıralarda, Truman Kabinesinde Ticaret Bakanlığı yapmakta olan ve daha önce Başkan Roosevelt'in sekiz yıl Tarım Ba-

20. James P. Warburg, *Last Call for Common Sense*, New York, Harcourt Brace, 1949, s. 19.

21. Liddle Hart, *The Revolution in Warfare*, London, Faber, 1946, s. 72.

22. Stefan T. Possony, *Strategic Air Power*, Toronto, 1949, s. 32-33, 137.

23. Amerika'nın soğuk savaş başlatan bu adını ve o zamanki kuvvet dengesi içinde savunmaya çekilmiş olarak değerlendirilmesi gereken Sovyetler Birliği'ne karşı bu şüphe Amerikan toplumunun iç yapısında da aşırılıkları beslemiş ve tepkilere yol açmıştı. Örneğin, Chicago Üniversitesi Rektörü bu kurumun 1949'daki 237'nci Kuruluş Yıldönümü töreninde «her gün kadın ve erkek bir çok kimsenin işten çıkarılmasından» şikâyet ediliyor, bunların yer-altı faaliyetleriyle ilgili olduklarına dair iddiaları «yeşimsiz» buluyordu. *Washington Post*, 30 Haziran 1949.

kanlığını yapmış ve Roosevelt'in üçüncü başkanlık döneminde de Başkan Yardımcısı olmuş olan Henry Wallace Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı yeni tavrı takınmasını istiyordu. General Walter Bedell Smith Mart 1946'da Moskova'ya yeni Amerikan Büyükelçiliğine atandığı zaman, Wallace Truman'a istediği bu «yeni yaklaşım»ı anlatmağa çalışmış ve düşündüklerini bir memorandum şeklinde de özetlemişti.²⁴ 14 Mart 1946 tarihini taşıyan bu memorandumda son Sovyet davranışının ekonomik ihtiyaçlar ve güvenlik endişelerinden doğduğunu söylüyor, Sovyetler'in gene 1939'dan önceki «kapitalist çevreleme» korkusu içine gömüldüklerini ileri sürüyordu. Sovyetler'in bu tavrını değiştirebilmek için Moskova'daki Amerikan Büyükelçiliğindeki ekibin de değişmesini salık veriyor, yeni personelin bileşimi hakkında teklifler yapabileceğini belirtiyordu. Truman *Anılar*'ında Wallace'ın bu mektubu hakkında şöyle diyor: «Aldırmadım bile.»²⁵ Wallace'ın 23 Temmuzda Truman'a daha önemli bir ikinci mektup yazdığı anlaşılıyor. Wallace tek-satır halinde oniki sayfalık bu mektubunda Kara ve Deniz Kuvvetlerine \$ 13,000,000,000 bütçe ayrılması, Bikini'de atom bombası deneylerinin yapılması, Lâtin Amerika'nın Amerikan araçlarıyla silâhlendirilmesi, B-29 bombardıman uçaklarının yapımından başka B-36 tipinin tasarlanması ve yeryüzünde bir çok noktalarda üs edinme avına çıkmış olmasına değinerek şunu soruyordu: «Rusya'nın atom bombası olsa ve bizim olmasaydı ve kıyılarımızın bin mil yakınında hava üsleri bulunsaydı ve bütün bunlardan biz yoksun olsaydık, ne hissederdik?»²⁶ Bütün dünyanın gözünde Amerika'nın tutumunun barışa sadece sözle saygı gösterildiği kanısını uyandırmakta olduğunu söylüyor ve şunları ekliyordu: «Bu gerçekler göstermektedir ki, biz ya (a) kaçınılmaz saydığımız savaşı kazanmak için kendimizi hazırlıyoruz, ya da (b) insanlığın geri kalanını korkutmak için bir kuvvet üstünlüğünü yaratmak için çabalıyoruz.» Wallace Sovyetler Birliği'nin Batı'ya güven duymaması için birçok nedenler olduğunu inanıyordu. 12 Eylül 1946'da New York'da yaptığı bir ko-

24. Truman, *op. cit.*, C. I, s. 555-556; Royal Institute of International Affairs, *Survey of International Affairs: 1947-1948*, (bundan sonra *Survey* diye anılacak) London, Oxford University Press, 1952, s. 44'den *New York Times*, 17 Haziran 1947.

25. Truman, *op. cit.*, C. I, s. 556.

26. *Idem.*; Fleming, *op. cit.*, C. I, s. 421. Gene bu yıllarda yayınlanmış olan bir kitap Amerikan kamu oyunda etki yapmadan kalıyordu. Amerikan Tarım Yazarları Derneği Başkanı John Strohm Sovyetler Birliği'ne gitmiş ve Sovyetler'in savaş istemediklerini nakleden bir kitap yazmıştı. John Strohm, *Just Tell the Truth*, New York, Scribners, 1947.

nuşma Amerikan dış politikasının baştan sona kadar bir eleştirisi mahiyetindeydi. Dört gün sonra Washington'a gittiğinde barışa giden doğru yoldan dönmeğe niyetli olmadığını belirten bir açıklama da yapmıştı. Ertesi günü de basına 23 Temmuz tarihli mektubunun metnini verdi. Başkan Truman Wallace'ın istifasını istedi. Ticaret Bakanlığına da önce Sovyetler Birliği'nde, o sırada da İngiltere'de Büyükelçilik görevinde bulunan W. Averell Harriman'ı getirdi. Bu olayda, İngiltere'de yayınlanan sosyalist *New Statesmen and Nation* dergisi olduğu kadar liberal *Economist* dergisi de Henry A. Wallace'ı tutuyordu.

Halbuki, İkinci Cihan Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin bazı isteklerini elde edemeyecek güçte olduğunu göstermesi bakımından İran sorunu²⁷ üstünde kısaca durmak gerektir. Kasım 1945'de Sovyetler'in Kuzey İran'daki Azerbeycan eyaletini denetleri altında tutmak istedikleri anlaşılıyordu. İngilizlerle yaptıkları 1941 andlaşmasına göre, İran'ın güneyini İngiltere, kuzeyini de Sovyetler Birliği geçici olarak işgal etmişlerdi. Kuzeydeki yabancı kuvvetlerin 2 Mart 1946'ya kadar bu toprakları terketmeleri bekleniyordu. 1907'de de Rusya İngiltere ile buna benzer bir anlaşma yaparak İran'ı üçe bölmüştü. Rusya Birinci Cihan Savaşından galip çıkmış olsaydı, Kuzey İran'a sahip çıkacağına şüphe yoktu. Savaşı kaybederek terkettiğinden, Kuzey İran'dan olmuş, fakat İngiltere güney İran'da nüfuz sahibi kaldıktan başka, Kafkaslar'daki Sovyet petrollerine el atmayı da denemişti. İkinci Cihan Savaşı sırasında da Batı'nın Bakû petrollerini bombalama tasavvurları olduğu söylenmektedir. İkinci Cihan Savaşından sonra ise, Sovyetler Birliği feodal ağaların egemen olduğu İran'ın kuzeyindeki petrolere sahip çıkmak istedi. Hem kendi petrol yataklarının güneydeki kuyularla emildiğine inanıyor, hem savaş sonrası ekonomisini yoluna koymak için ek bir zenginliğe bel bağlıyordu. Sovyet temsilcileri uluslararası toplantılarda İran sorununun konuşma konusu yapılmasını istemiyor, İran'ın sözü edildiğinde Yunanistan ve Endonezya'daki İngiliz askerlerini ileri sürüyorlardı. İngiltere'nin Yunanistan'da oynamakta olduğu rol İngiliz basınında bir süredenberi eleştirilmekteydi. Bu eleştiriye İngiliz İşçi Partisi de katılıyordu. Fakat Sovyetler'in aynı eleştiriye katılmaları İngiliz kamu oyununda şiddetli bir tepkiye yol açtı; İngiliz basını Sovyetler'in aleyhine döndü. Endonezya konusunda da Londra'daki Birleşmiş Milletler toplantısına

27. U. N., *Yearbook of the United Nations* : 1946-47, New York, Department of Public Information, 1947, s. 327-336.

(Ocak 1946) katılan Ukranya delegesi, Cava için bir araştırma kurulunun kurulmasını teklif ettiyse de, kabul edilmedi. Aynı günlerde, (14 Şubat 1946) Lübnan delegesi Suriye ve Lübnan'daki İngiliz ve Fransız askerlerinin barış için bir tehlike olduğunu söylüyordu. İran'da bulunan Sovyet kıt'aları Tahran hükümetiyle yapılan bir petrol anlaşmasına karşılık, bu komşu toprakları 6 Mayıs'ta terketmişlerdi. İran - Sovyet Andlaşmasına göre, petrol kârı 51'e 49 olarak bölünecekti. Bu oran İran Hükümetine petrol kârının sadece % 20'sini vermekte olan İngiltere'yi o zaman oldukça güç bir duruma sekmüştü. Yalnız, Sovyetler ile yapılan andlaşma şarta bağlıydı; İran Meclisi kendi topraklarından yabancı askerler bulunduğu sürece petrol imtiyazı verilmemesi yolunda bir kanun çıkarmış olduğundan, yeni Başbakan Ahmet Kavam önce Sovyet askerlerinin İran topraklarını terketmesini, petrol andlaşmasını ancak bundan sonra Meclisin onayına sunacağını söyledi. Meclis 22 Ekim 1947 tarihli oturumunda andlaşmayı onaylamayı reddetti. Bu olay üzerine Kavam başbakanlıktan ayrıldı ve yerine gene İngiliz yanlısı Hakimî geldi. Gene bu tarihlerde İran jandarma kuvvetinin kumandanı olan Amerikan Tuğgeneralî Schwartzkopf İran ordusu için Amerika'dan 25 milyon dolarlık askerî yardım alıyordu. 1947 yılı sonunda İran sorunu şöyle bağlanmış sayılmalıdır: Amerikan ve İngiliz kuvvetleri dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunurken, Sovyetler İran'dan çıkarılmışlardı; İngilizler ve Amerikalılar İran petrollerinden bir takım paylar alırken, Sovyetler bu paylaşmaya dahil edilmemişlerdi; Birleşmiş Milletler yavaş, yavaş Sovyetler'in takbih edildiği, kınandığı uluslararası bir forum olarak kullanılmaya başlamıyordu. Aynı organda Sovyetler'in Batı'yı eleştirme girişimleri ise oy çokluğuna dayanarak reddedilmekteydi.

Winston Churchill'in Amerika'da 1946 yılında yaptığı bir konuşma, bugün, soğuk harbin kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Churchill'in Missouri Federe Devletinin Fulton şehrinde Westminster Kolejinde, 5 Mart 1946'da yaptığı konuşma Sovyetler Birliği çevresinde dev bir *cordon sanitaire* yaratılmasında büyük bir âmil oldu. Churchill «demir perde» sözlerini ilk defa ortaya atıyor, Sovyetler Birliği'ni çevreleyecek bir dünya ittifakı fikrini ilân ediyordu. Truman'ın kendi *Anılar*'ında bu kadar önemli bir konuşmayı bir cümleyle geçiştirmesi şüpheleri çekmektedir. Konuşmada saklı olan Sovyetler'i çevreleme siyasetinin Churchill'in mi, yoksa Truman'ın mı fikri olduğu kesinlikle bilinmiyorsa da, Truman'ın hiç değilse telkinlerde bulunduğu akla gelmektedir. Bu önemli konuşma türlü tartışma ve eleştirilere yol açınca, Truman'a konuşma

metnini daha önce görüp görmediği sorulmuş, Churchill'in yardımcılarından biri önceden Truman'ın da haberli olduğunu belirtmesine rağmen, kendi metni görmediğini söylemişti. Fakat konuşmadaki sözlerle katılmadığını açıklayabileceği kendine hatırlatılınca, herhangi bir fikir beyan etmekten kaçındığını da malumdur.²⁸ Amerikan Dış İşleri Bakanı Byrnes'in bu konudaki tavrı ise daha açıktı. Byrnes Churchill'in konuşması hakkında daha önceden kendi fikrinin alınmadığını söyledi. İngiliz hükümeti de ancak Majestelerinin bakanları tarafından sarfedilen sözlerin kendilerini bağlayacağını söylüyordu. Churchill'in beyanı Sovyetler Birliği'nde kendinin çevrelenmekte olduğu ve Batı âleminin İkinci Cihan Savaşından da önce olduğu gibi, kendini hedef alarak silâhlanmaya ve ittifaklar kurmağa çalıştığı şüphesini kuvvetlendirdi. Churchill'in bu konuşmayı (a) Amerika'da, (b) Başkan Truman'ın huzurunda ve (c) Müttefik ilişkilerinin bu safhasında yapmış olması Sovyetlerce iyiye yorumlanamıyordu. Bu konuşmanın Sovyetler üstündeki etkisinin çok büyük olduğu anlaşılmaktadır. «Churchill Kılıç Sallıyor» başlıklı *Pravda* başyazısı, bu heyecanlı günlerin üstünden yıllar geçtikten sonra bir kere daha okunduğunda, Sovyetler tarafında gerçek bir endişe, ciddi bir çevrelenme korkusu olduğu kanısını vermektedir.²⁹ Batının Sovyetler için tasarlar göründüklerini pek az şey bu Churchill konuşması kadar açık ve seçik olarak gösterebilirdi. Churchill gene aynı hava içinde iki konuşma daha yaptıktan sonra Avrupa'ya döndü. İsviçre'de Zurich Üniversitesinde 19 Eylül 1946'da yaptığı bir konuşmada da Sovyetler Birliği'ni Doğu Avrupa'dan çıkarmak için birleşmiş bir Batı Avrupa fikrini ileri sürüyordu. Gene bu sıralarda, Amerika'nın eski Sofya Büyükelçisi George H. Earle Amerika'nın elinde atom bombası varken ve bu bombayı henüz Sovyetler yapmamışken, onlara karşı kullanmayı teklif ediyor, bu yolda gazetelere beyanat veriyordu.³⁰

Stalin ise, 1946 yılının sonlarına doğru, 21 Aralık 1946'da Eliot Roosevelt'i kabul ettiği zaman³¹ Amerikan-Sovyet ilişkilerinde bir gerileme olmakla birlikte, savaşmanın zorunlu olmadığını söylemişti. Sovyet ve Amerikan toplumlarının yanyana yaşayabileceklerini, savaş sırasında böyle yaptıklarını ve gene böyle yapmaları gerekti-

28. *New York Times*, 9 Mart 1946.

29. *Keesing's Contemporary Archives*, C. VI, s. 7793.

30. *New York Herald Tribune*, 24 Mart 1946.

31. *Suçrey : 1947-1948*, op. cit., s. 27. Eliot Roosevelt bu konuşmayla ilgili intibalarını 21 Ocak 1947 tarihli *Look* dergisinde yayınladı.

ğini belirtiyordu. Doğu ile Batı arasında daha fazla ticaret ve kültür alış-verişi teklif ediyor, Birleşmiş Milletler'in deneti altında uluslararası bir polis gücünün kurulmasına taraftar olduğunu ve Üç Büyükler arasındaki toplantıların daha sıklaşmasını istiyordu.

Diğer yandan, General Marshall'ın 22 Şubat 1947'de Amerika'da Princeton Üniversitesinde yaptığı bir konuşma birtakım yeniliklerin başlangıcı olmuştu.³² Marshall Amerika'nın, artık, dünyadaki yerini alması gerektiğini söylüyordu. Halbuki, savaş sonrası dünyasına kimsenin egemen olmaması istenmiş, etki alanı yaratmağa tabu bir fikir olarak bakılmıştı. Dünyayı «uluslararası planda bir koalisyon hükümeti» yönetecekti. Amerika'nın yöneldiği siyasetin temelinde ise problemleri bir dünyayı yoluna koymak ya da aç ve sefil insan kalabalıklarını doyurmaktan çok komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı koymak ilkesi yatıyordu. Bu ilkenin ilk önemli açıklaması 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrinidir.

IV. TRUMAN DOKTRİNİ VE YUNAN İŞ SAVAŞININ GERÇEK YANI

24 Şubat 1947'de Washington'daki İngiliz Büyükelçisi Amerikan Dış İşleri Bakanlığı Müsteşarı Dean Acheson'u görüp hükümetinin artık Yunanistan'dan çıkmağa kararlı olduğunu söyleyince, Başkan Truman çok önceden kararlaştırdığı yeni siyaseti uygulamak için bir fırsat bulmuştu. 12 Mart 1947'de Amerikan Kongresinde okuduğu ve bundan böyle Truman Doktrini³³ diye bilinen mesaj Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık yardım vadedip sivil ve askerî personel gönderilmesini öngördükten başka, genel havasıyla Amerika'nın savaş sonrası değişiklikleri engelleme görevini yüklendiği de anlaşılıyordu. Amerika'ya kalırsa, -Amerikan ihtilâli de çoktan bitmiş olduğuna göre- artık ihtilâller, dönüşümler, değişmeler sona erecekti. Truman kendi ülkesindeki tutucu çevrelerin sözcülüğünü yapıyor ve bütün dünyadaki tutucu unsurlarla

32. U. S., Department of State, *Bulletin*, C. XVI, No. 400 (2 Mart 1947), s. 390-391.

33. Royal Institute of International Affairs, *Documents on International Affairs: 1947-1948*, (bundan sonra *Documents* diye anılacak) London, Oxford University Press, 1952, s. 2. Truman 12 Mart konuşmasını yaptıktan on-üç gün sonra, 2.5 milyon hükümet memurunun güvenlik tahkikatından geçmesi için bir emir imzaladı. Truman şöyle diyordu: «Eh, Demokrat Partiye komünist yakıştırmaları son bulur artık!» David Horowitz, *From Yalta to Vietnam: American Foreign Policy in the Cold War*, Middlesex, Penguin, 1967, s. 97; Fleming, *op. cit.*, s. 468.

da bir işbirliği ilân ediyordu. İkinci Cihan Savaşı gibi bir çatışma-
 dar sonra büyük uyanışların beklenmesi normal olduğuna göre, bir
 yardım mesajının içine bir tutuculuk doktrinini sıkıştırmak ölçsüz
 bir körlük olarak da tanımlanabilir. Truman yeryüzünde bütün di-
 namizmi Sovyetler'e bırakıyor, ölmekte olan imparatorluklar da
 dahil olmak üzere, Batı'nın düzenindeki değişme girişimlerine kar-
 şı bekçilik edeceğini açıklıyordu. Yunanistan'da da Amerika mâdem
 komünizme karşıydı, ne derece oligarşik olursa olsun, oradaki her
 türlü hükûmeti destekleyecekti. Konuşmayı Churchill desteklemiş,
 fakat İşçi Hükûmeti beğenmemişti. Fransa'da şüpheler izhar edili-
 yor, İtalya ise yeni bir savaştan korkuyordu. Wallace İngiltere, Fran-
 sa ve İskandinavya'ya giderek yaptığı konuşmalarda Truman Dok-
 trininin askerî cephesini eleştirmişti. Amerika'da resmî ağızlar Wal-
 lace'ın pasaportunu elinden almak gibi tepkilere kadar tedbirler
 düşünmüşler, hattâ 1796 kanununa dayanarak muhakeme edilmesini
 bile teklif edenler olmuştu. Diğer yandan, Churchill, daha bir yıl
 önce, Fulton'da o meşhur «demir perde» konuşmasını yaptığı za-
 man, bunu çok kimse beğenmemiş, fakat konuşma özgürlüğüne set
 çekilmemişti. Macaristan'da bu sırada yer alan iktidar değişikliği-
 ni Truman Doktrininin ilânına yoranlar varsa da, oradaki Küçük
 Esnaf Partisi Hükûmetinin düşmesi kaçınılmaz sayılabilir.

Dış İşleri Bakanları Moskova Konferansı 10 Mart 1947'de açıl-
 mıştı. Yunanistan ve Türkiye'ye yardım vâdeden Truman Doktrini
 tam iki gün sonra açıklandı. Moskova Konferansının pürüzlü konu-
 larından biri tazminat sorunu olduğu için Truman'ın bu hareketi-
 nin Moskova Konferansı açılır açılmaz yer alması iki tarafın uzlaş-
 ma olanaklarının azalmasına yol açtı. Toynbee'ye kalırsa, 12 Mart
 1947'de «Yunanistan ve Türkiye'ye yardım» yerine 5 Haziranda,
 Sovyetler Birliği de dahil, bütün memleketlere yapılan Marshall
 teklifi yer alsaydı, Sovyetler Birliği Marshall teklifini kabul eder,
 Moskova Konferansı olumlu bir safhaya girer ve dünya olayları da
 belki daha başka bir yol izleyebilirdi.³⁴

Sovyet basını Truman Doktrini başka ülkelerin iç işlerine
 karışmak şeklinde tanımladı.³⁵ *Izvestiya* İngiltere'nin Amerika'ya

34. *Survey* : 1947 - 1948, *op. cit.*, s. 6. Toynbee diyor ki : «Mutsuz gerçek şudur
 ki, karşılıklı şüphe her iki tarafta da bir tarafın görüşüyle bütünüyle savunucü
 ve diğer tarafın açısından da kışkırtıcı bir şekilde saldırgan olarak görülen ha-
 reketlere yol açtı. Bu hava içinde hareketler bir kısır döngü halinde birbirini
 izledi; ve bu da, tabii, 1947 Baharında Sovyetler Birliği ile Birleşik Devletler
 arasında açıklığın genel olarak kaynağını teşkil ediyordu.» *Ibid.*, s. 8.

35. *Documents* : 1947 - 1948, *op. cit.*, s. 7 - 10'dan *Izvestiya*, 13 Mart 1947.

müracaattan başka yol görmeyecek kadar Yunanistan'ın sorunlarını çözmekten âciz kalan Çaldaris Hükümetinin sorumluluğunu paylaşması gerektiğini, fakat İngiltere'nin yolundan gitmek isteyen Truman'ın bu sorumluluklardan hiç söz etmediğini ve bu yüzden Yunanistan için «daha olumlu sonuçlar» alamayacağını ve Türkiye konusunda da «hiç kimsenin ve hiç bir şeyin, gerçekten, Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit etmediğini» yazıyordu.

Truman Doktrinini olduğu kadar savaş yıllarının dönüm noktası olan 1947 yılının olaylarını anlayabilmek için, Yunan İç Savaşının ardındaki gerçeği bilmek gereklidir. Başkan Truman'ı Amerikan «hayat tarzı»nı benimsemeyeceklerle karşı açacağı ideolojik «cihat»ın başlangıcı bu iç savaş olmuş, Truman dünyanın artık kesin çizgilerle ikiye bölündüğünü ilân etmişti.

Bugün Vietman'da olduğu gibi, Yunanistan'da da Ulusal Kurtuluş Cephesinin niteliği «kuzeyden yapılan saldırı» gibi yanıltıcı ve doğru olmayan birtakım sözlerle uzun süre yanlış yansıtıldı. Orada da Amerika geri ve halk üstünde büyük baskısı olan bir hükümete destek oldu, büyük şehirlerin dışındaki gelişmelere cephe aldı, İkinci Cihan Savaşı sırasında faşizme başarıyla karşı koyarak halk tarafından tutulan sol hareketi ezmeğe kararlı olan İngiltere'nin yardımına koştu. Amerika'nın bu tutumu karşısında Sovyetler Birliği uzakta duruyordu. Kabul etmek gerekir ki, Amerika'nın Yunanistan ile ilgisi bir müdahale niteliğindedir. Bazı Amerikalıların bunu iyi niyetle bezenmiş göstermeleri yakın zamanlara kadar ileri sürülen efsanenin doğruluğunu örtmeğe yetmemektedir. Amerika'nın müdahalesi isyana kalkışanları bastırma şeklinde gösterilmek isteniyorsa da, bu türlü görüntüler olaylarla ilgili gerçekleri gizleyememektedir. Bu efsanenin merkezinde Amerikan Başkanını Truman'ın «silâhlı bir azınlık ya da dış baskılarla boyunduruk altına alınmağa karşı koyan özgür halkları destekleme» sözleri yataktadır.³⁶ Başkan Truman'ın 12 Mart 1947'de Amerikan Kongresinde yaptığı meşhur konuşmasının bazı cümlelerini ve yargılarını hatırlayalım :

«...Yunanistan'daki Amerikan İktisadî Heyeti ile Amerikan Büyükelçisinden gelen ilk raporlar Yunanistan özgür bir ulus olarak hayatta kalacaksa, yardımın gerekli olduğuna dair Yunan Hükümetinin görüşünü desteklemektedir... İnsani ihtiyaçlar ve sefaleti istismar eden mi-

36. Joseph M. Jones, *The Fifteen Weeks*, New York, the Viking Press 1955, s. 272.

litan bir azınlık, ekonomik gelişmeyi bugüne kadar imkânsız kılmış olan siyasal karışıklığı yaratmağa muvafak olmuştur... Yunan devletinin varlığı bile, kuzey sınırları başta olmak üzere, hükümet otoritesine bir çok noktalarda karşı gelen komünistlerin önderliğindeki birkaç bin silâhlı kişinin terörist faaliyeti ile, artık tehlikeye düşmüştür. Bu arada, Yunan Hükümeti duruma hakim olamamaktadır... Yunanistan kendine yeterli ve saygı duyulan bir demokrasi olacaksa, yardım görmelidir... Yunanistan'a yardım etmekte olan İngiliz Hükümeti 31 Marttan sonra hiç bir malî ya da ekonomik yardımda bulunamayacaktır... Durum derhal hareketi gerektiren bir önemi haizdir... Yunanistan'a verilecek parayı bizim denetlememiz çok önemli bir noktadır... Yunan Hükümeti... geçen yıl yapılan bir seçimle iş başına gelmiştir. 692 Amerikalı da dahil olmak üzere, yabancı gözlemcilerin bu seçimi Yunan halkının görüşlerini âdilane bir şekilde ifade ettiğine inanmaktadırlar... Yunanistan'ın komşusu olan Türkiye de dikkatimize hak kazanmıştır... Türkiye'nin de yardımımıza ihtiyacı vardır... Silâhlı bir azınlık ya da dış baskılarla boyunduruk altına alınmağa karşı koyan özgür halkları desteklemenin Birleşik Devletler'in siyaseti olması gerektiğine inanıyorum...»

Yıllar sonra Başkan Lyndon Johnson'un Vietnamlı gerillacıları Ngo Dinh Diem'in «ekonomik mucize»sini engellemekle suçlaması gibi, Harry Truman da 1947'de faşist Alman işgâlinde daha yeni çıkmış bir ülkede ekonomik kalkınma olamamasını içteki bir azınlığa ve dış etkilere yoruyordu. Yıllarca doğruluğundan şüphe edilmesi gereken veriler gibi kabul edilen efsaneler tarih yorumunu değiştirmiştir. Bu *efsanelerden biri* 1941 - 1944 yıllarındaki Yunan gerillacılarının Stalin'in deneti altında ve onun yayılma politikasının bir beşinci kolu gibi çalışan komünistler ve bunların değişme bilmeyen birtakım teröristler olduğudur.

Hatırlamak gerekecek ki, Almanlar Yunanistan'ı Nisan 1941'de işgâl ettiler. İşgâlleri Kasım 1944'e kadar sürdü. Bu zaman zarfında, Yunanistan birtakım Quisling hükümetleriyle yönetildi. Yabancı faşist işgâline karşı Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM) daha Eylül 1941'de kurulmuştu. Bu örgütün derlenip toplanmasına, gerçekten, Yunan Komünist Partisi (KKE) ön - ayak olmuştu. Fakat EAM hareketine daha sonraları Profesör Svolos'un Popüler Demokrasi Birliği, Sosyalist Partisi, Birleşmiş Sosyalist Partisi ve Tarım Partisi

de katılmışlardı.³⁷ Faşizme karşı ortak mücadelede EAM hiç bir Yunanlıya şu ya da bu partiden diye geri çevirmedi -hattâ Kralcılarını bile.³⁸ Yunan Generali Sarafiz bu mukavemet hareketine liberal politikacıların katılmadıklarını, «iş yapmayıp sadece konuştuğularını» söylüyor.³⁹ EAM Ulusal Kurtuluş Ordusunu (ELAS) Aralık 1942'de kurduğu zaman, Yunan dağlarında gerillacılar savaşa başlamışlardı bile. Bazı tutucu mukavemet gruplarına da rastlanıyorsa da, ELAS hepsinden kalabalık ve halka en yakın olanıydı. ELAS gerçek anlamında bir ulusal kurtuluş cephesi olmuştu. Hareketin içinde papazlar da vardı, işçiler de.⁴⁰ Amerikan tarihçisi McNeill'in belirttiğine göre, 1944'ün sonunda EAM'a tam iki milyon kişi bağlıydı.⁴¹ Diğer ufak, tefek mukavemet grupları ya İngilizlerin kânağı altına girmiş, ya da sonunda Almanlar ve İtalyanlarla işbirliğine sürüklenmişlerdi.⁴² EAM örgütü Eylül 1942'de yayınladığı bir broşürde ise, halkı açlık ve hastalığa karşı korumak istediğini ve halkı müstevliler ve işbirlikçilere karşı aktif ve pasif direnmeğe çağırıldığını belirtiyor, işgâlin sona ermesinden sonra da, savaşı yürütüp zafere ulaşan kuruluşların yeni hükümeti kurarak bütün kişi özgürlüklerini geri getirmesini, genel bir af ilân edilmesini ve yeni bir seçime gidilmesini öngörüyordu.⁴³ EAM'ın savaş sırasında Yunan haklarını, kurtuluş mücadelesini temsil ettiği kabul olunmalıdır. EAM ve ELAS'ın niteliklerini belirtmek için egemenlik bölgelerindeki bazı yeni uygulamalarını özetlemek faydalıdır: Komünist olmayan Yunanlı yazar Sarafis'e göre, ELAS kıt'alarının köylü evlerine müdahale ettikleri görülmemişti; kimsenin malına dokunulmuyordu. Almanlarla işbirliği yapanlar dışında.⁴⁴ Köylerde halkın seçtiği komiteler kurulmuş, kadınlara ilk defa oy kullanma hakkı tanınmıştı. Her türlü muhakemeler halk mahkemelerinde halk önünde yapılıyordu. Yunanistan'ın kurtarılmış bölgelerinde halk kendi kendini yönetime şimdiye kadar hiç görülmedik bir ölçüde

37. Leften Stavros Stavrianos, *Greece : American Dilemma and Opportunity*. Chicago, Regnery, 1952, s. 69.

38. Leften Stavros Stavrianos, «The Greek National Liberation Front (EAM) : A Study in Resistance Organisation and Administration», *Journal of Modern History*, C. XXIV, No. 1 (March 1952), s. 42 - 55.

39. Stefanos Sarafis, *Greek Resistance Army : the Story of ELAS*. London, Birch Books, 1951, s. 9.

40. W. H. McNeill, *The Greek Dilemma : War and Aftermath*, Philadelphia, 1947, s. 99.

41. *Ibid.*, s. 132.

42. Stavrianos, *Greece, op. cit.*, s. 72.

43. McNeill, *op. cit.*, s. 92.

44. Sarafis, *op. cit.*, s. 33.

katılmaktaydı. «Uygarlık ve kültürün faydaları dağlık bölgelere ilk defa olarak varmaktaydı. Okullar, bölgesel yönetim, mahkemeler ve savaşın durdurduğu kamu hizmetleri tekrar çalışmağa başladı. Tiyatrolar, fabrikalar ve parlâmenter meclisler ilk defa harekete geçtiler.»⁴⁵ EAM ve ELAS Yunan halkını demokrasi yolunda eğitiyordu. Halk bu tecrübeleri ne o ana kadar geçirmişti, ne de daha sonra tekrar geçirdi. Kooperatifler ve tarım okullarının sözü ediliyor, bedava hastahaneler tasarlanıyordu.

Bu gelişmeler içinde Yunan Komünist Partisinin (KKE) yeri neydi? Partinin savaştan önceki başkanı Nikos Zahariades işgâl yıllarını Dachau toplama kampında geçirmişti. Komintern ile yakın ilişkileri olan, Moskova'da eğitilmiş bir ihtilâlciydi. Savaş yıllarında onun yerine geçen Yorgi Siantos ise pratik görüşlü bir Yunan köylüsüydü. Komünizmin uluslararası örgütleriyle bir ilişkisi olmamıştı. Savaş yıllarında kendi de işgâl altında olan Sovyetler Birliği ne Siantos ile ilgilendi, ne de onun partisiyle. Yunanistan'daki İngiliz Büyükelçisi Sir Reginald Leeper da «savaş yıllarında Sovyet Hükûmeti Yunanistan'ı pek az düşünebildi» diyor.⁴⁶ General Sarafis'in Kızıl Ordu'dan bir defa silâh yardımı istediği, fakat Sovyetler'in veremedikleri anlaşılmaktadır.⁴⁷ Siantos'un 26 Temmuz 1944'e kadar Sovyetler ile hiç bir şekilde temasa gelmediği belirmektedir. Bu tarihte ise, Albay Popov ELAS karargâhını ziyaret ederek mukavemet ileri gelenlerden bazı siyasal isteklerinden vazgeçerek İngilizlerin destekledikleri hükûmete katılmalarını istemişti.⁴⁸

Tanınmış bir Yunan anti-komünisti olan Kousoulas EAM'ı şöyle tanımlıyor: «İşgâlin ümitsiz saatlerinde EAM'ın açıklamaları karanlığı yırtarak, tutsak bir ulusa teselli ve cesaret veren parlak bir ümit ışığı oldu.»⁴⁹ 3 Aralık 1944 Pazar günü Atina'daki İngiliz kuvvetleri ateş açtıkları zaman, terörizm suçunu işte, bu Yunan soluna yüklemeye özel bir dikkat göstermekteydiler. Churchill Atina'daki İngiliz komutanı General Scobie'den «işgâl edilmiş bir şehirde, bölgesel ayaklanmaya» karşı koyar gibi davranmasını istiyor-

45. Stavrianos, *op. cit.*, s. 9

46. Sir Reginald Leeper, *When Greek Meets Greek*, London, Chatto and Windus, 1950, s. xvi.

47. Sarafis, *op. cit.*, s. 225.

48. Dimitrios G. Kousoulas, *Revolution and Defeat: the Story of the Greek Communist Party*, London, Oxford University Press, 1965, s. 193.

49. *Ibid.*, s. 151.

du.⁵⁰ Churchill'in bu tavrı emperyalizme karşı başkaldıran herkesin aslında terörist olduğuna dair inancını gösteriyordu. Fakat 17 Şubat 1945 tarihli *New York Post*'a yazan Leland Stowe bize bambaşka bir manzara çiziyor :

«Kaç yıldanberi tanıyıp namuslarına güvendiğim yarım düzüne kadar İngiliz ve Amerikan gazetecisiyle Atina'da karşılaştım. Ekimin yarısından bu yana Yunanistan'ın bir ucundan öbür ucuna gezip durmuşlardı. Bu tecrübeli gazeteciler Atina'da [İngilizler tarafından] silâha başvuruluncaya kadar terör havasına benzeyen hiç bir şeye rastlamadıklarını söylüyorlar... *Collier's*'den Frank Gervasi ve *Chicago Sun*'dan M. W. Fodor, Thebes, Lamia, Larissa ve bir kaç yüz millik seyahatlerinde diğer şehirlerde ne yağma görmüşlerdi, ne de 'katliam.' Vahşet hikâyelerinin doğru olup olmadığını meydana çıkarmak istemişler, hiçbirinin izini bulamamışlardı.»⁵¹

İngilizlerin ateş açtıkları ana kadar Yunanistan'da terör havası olmadığı bizzat batılı kaynaklarla ispatlanabileceği gibi, Sovyetler Birliği'nin EAM'a saldırgan bir siyaset dikte ettirdikleri iddiası da gerçeklerden uzaktır.

Churchill, kendi anılarında belirttiği gibi, 29 Ağustosda Caserta yakınlarında Papandreou ile bulunduğu zaman, ona «bir ön kriz beklemeden durup dururken ilk darbeyi vurmak çok arzu edilir bir şeydir. EAM'ın önüne geçmenin en iyi yolu budur» demişti.⁵² İngiliz Dış İşleri Bakanına 7 Kasım 1944'de yazdığı yazıda da «Papandreou'nun Kraliyet Yunan Hükümetini desteklemek için İngiliz kuvvetlerini kullanmada tereddüt etmemeliyiz» demekteydi.⁵³ Churchill 3 Aralıkta Yunan halkına ateş emrini verdiği zaman kendi kabinesine de danışmamıştı. *Anılar*'ında gece saat ikiye kadar bunu sadece Anthony Eden ile konuştuğunu söylüyor. 5 Aralıkta Atina'daki İngiliz Generali Scobie'ye gönderdiği mesajda da şu emirleri verdiğini belirtmekte :

«...Şehre [Atina'ya] yaklaşan EAM-ELAS gruplarını nötralize etmek ya da ortadan kaldırmakla sorumlusun. So-

50. Stavrianos, *op. cit.*, s. 134.

51. *Ibid.*, s. 124 - 125

52. Winston S. Churchill, *The Second World War : Vol. VI, Triumph and Tragedy*, Boston, Houghton Mifflin, 1953, s. 284.

53. *Ibid.*, s. 286

kaklarda tam denet kurmak ya da bazı insafsızları toparlamak için dilediğin emri vermekte serbestsin... Atina'da İngilizlere ya da bizim işbirliği yaptığımız Yunan yetkililerine karşı gelen her silâhlı erkeğe ateş etmekte tereddüt etme... *İşgâl edilmiş bir şehirde gelişmekte olan bölgesel ayaklanmayı durdururmuş gibi hareket etmekten geri durma...* Atina'yı ele geçirmeli ve orada egemen olmalıyız. Bunu mümkünse kan dökmeden başarman tabii büyük bir şey, fakat gerekirse, kan dök.»⁵⁴

5 Aralıkta Atinada'ki İngiliz Büyükelçisi Leeper'e gönderdiği mesajda da «sen ve Papandreou Scobie'den direktif alacak... ikizin de onu destekleyeceksiniz.» diyordu.⁵⁵ Yunan devlet adamı İngiliz generaline tâbi olacaktı. Üç gün sonra, ayrıca General Scobie'ye yolladığı bir mesajda «açık hedef EAM'ın yenilgisidir. Savaşın durması arka plânda kalır» demekteydi.⁵⁶ Takviye kuvvetleri ve muhtemelen Feld-Mareşal Alexander'i bir kaç güne kadar yollayacağını söylüyordu. Churchill'in bu tutumu İngiliz Avam Kamarasında bile eleştirisi konusu oldu. İngiliz kuvvetlerinin Yunanistan'da ve Avrupa'nın bazı başka yerlerinde demokratik güçleri silâhdan tecrit etmek ve düşmanı yenilgiye uğratmakta bu kadar kahramanca yardım eden halkçı hareketleri bastırmak için kullanıldığı söyleniyordu.

İngilizler ateş açtıkları ana kadar Yunanistan'da terör havası olmadığı bizzat Batılı kaynaklarla ispatlanabileceği gibi, Sovyetler Birliği'nin EAM'a saldırgan bir siyaset dikte ettirdikleri iddiası da gerçeklerden uzaktır. Ekim 1944'de Churchill Stalin'e Balkanlar'ı iki nüfuz bölgesine bölmeyi teklif etmişti. İngiltere Yunanistan'ı kendine ayırmış, Sovyetler Birliği'ne Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'ı bırakmış, Yugoslavya da yarı-yarıya bölüşülmüştü. Churchill'in kendi sözleriyle, «Stalin... Ekim [1944] anlaşmasına tamamiyle sadık kalmış ve Atina sokaklarında komünistlerle çarpışırken, *Pravda* ya da *Izvestiya*'dan bir tek takbih sesi yükselmemişti.»⁵⁷ Stalin diğer ülkelerle, oradaki ihtilâl girişimleriyle ilgilenmiyor, uzak duruyordu. Daha çok Sovyet toprakları üstünde yeniden bir inşaya yönelmeyle ilgiliydi. Savaş boyunca EAM'ın hiç işine ka-

54. *Ibid.*, s. 289.

55. *Ibid.*, s. 290.

56. *Ibid.*, s. 291.

57. *Ibid.*, s. 293; L. S. Stavrianos, *The Balkans Since 1953*, 1961, s. 825.

rışmadı. Nihayet, ağzını açınca Yunan solunu frenleyecek sözler etti, o kadar.

EAM'ın İngilizlerle olan ilişkisine gelince, onlardan şüphe etmek için sayısız neden sıralanabilirdi. Önce, İngilizler Yunan Krallını ve sağcılarını destekliyorlardı. Bütün kurtuluş mücadelesi sırasında ve Aralık ayında çarpışmalarda onların yanında yer almışlardı. EAM gene de, gerek Batı devletlerine karşı hesaplı bir açıklık içinde olduğundan, gerekse Sovyetler Birliği'nin uzakta duruşundan ötürü Menfadaki-Hükümetle önce Kahire'de, sonra 1943 ve 1944'de Lübnan ve Caserta'da temas etti. Stavrianos'a göre, Kahire teması ve o sırada İngiltere'nin Kralı desteklemesi «Yunanistan'daki iç savaşın başlangıcı» oldu.⁵⁸ Halbuki, Yunanistan'ı 1945 Yazında ziyaret etmiş olan Leland Stowe EAM'ı şöyle tanımlıyordu: «EAM ne Moskova'dan yönetilen bir satranç oyunudur, ne de dağlardan inen bir haydut çetesi - fakat Yunanistan'daki bütün yiğit, cesur ve aydınlanmış olanları, gençler içinde en canlı, olgunlar arasında en açık-görüşlü olanları içine alan gerçek bir halk hareketiydi.»⁵⁹ Me-seleye İngiliz Hükümeti de aynı gözle bakmak istemiyordu. Bakacak olsa, bir halk hükümeti sonucu kendiliğinden ortaya çıkacaktı. İngilizler bir halk hükümeti değil, sağcı unsurların çok ağır basacağı bir Krallık peşindeydiler. Bu isteklerinin sonucu ise Yunanistan'da iç savaş oldu- yani istemediklerini söyledikleri şey.

Batı ikinci bir efsaneyi de uzun bir süre yaşatmağa gayret etti. Bu efsane gerillacılarla hükümet arasında çatışma başlar başlamaz, üsilerin bütünüyle kendi denetleri altında olmayan bir hükümeti kabul etmedikleri ve iç savaşta kararlı oldukları iddiasıdır. Aralık 1944 katliamından sonra ELAS İngilizlere, işbirlikçi Yunan hükümetlerine ve terörist 'X' birliklerine⁶⁰ karşı çarpışmak için, tekrar silâh kuşanmak zorunda kaldı. Halbuki, 12-13 Aralık 1944'e kadar diplomatik konuşmalardan ümit kesilmemişti. Siantos ile Socbie anlaşma zemini aramışlar, İngiliz generali bütün ELAS örgütünün silâhları bırakmasını istemiş, buna karşılık kralcı, sağcı, hattâ işbirlikçilerin silâhtan tecridine yanaşmamıştı. 15 Aralıkta bile, ELAS Merkez Kurulu iktidarı almak istemediğini, tek yanlı bir sol hükü-

58. Stavrianos, *op. cit.*, s. 102.

59. Fleming, *op. cit.*, C. I, s. 185.

60. W. Byford-Jones, *Grivas and the Story of EOKA*, London, Robert Hale, 1959, s. 28-29.

mete taraftar olmadığını ilân ediyordu.⁶¹ Daha bir hafta önce, 6 Aralıkta İngiliz generalinin emriyle İngiliz uçakları Atina'da Ardetos Tepesinde bir EAM karargâhını bombalamışlar, bir çok sivil de öldürmüşlerdi. Buna rağmen, EAM gene de anlaşma imkânlarını arıyordu. Churchill 25 Aralık 1944'de Atina'ya geldiği zaman EAM bir buluşma da istemiş, Churchill ise Yunanistan'ın iç işlerine «karışmak istemediği» bahanesiyle bu teklifi reddetmişti. Bu koşullar altında, çarpışmalar devam etmiş, ELAS, Atina, Faleron Körfezi, Selânik ve Patras'da birer toprak parçası dışında, bütün Yunanistan'a egemen olmuştu. İşte, bu noktada Amerikan uçakları iki İngiliz tümeni daha indirdiler. 4-5 Ocak gecesi ELAS Atina'dan çıkmak zorunda kaldı. İngilizler de şüphelendikleri sivilleri yakalayıp Kuzey Afrika'ya taşıdılar. ELAS bu yolla Afrika'ya 14,500 Yunanlı'nın alıp kaçırıldığını öğrenince, o da 15,000 sağcıyı toparlayıp kuzeye götürdü. Şubay ayı içinde yapılan Yalta Konferansında Stalin Churchill'e Yunanistan'da neler olduğunu sormuş, fakat İngiliz tutumunu eleştirmek niyetlisi olmadığını, sadece «bilgi edinmek istediğini» eklemiştir.⁶² 11 Ocakta bir mütareke, 12 Şubat'ta da Varkiza Andlaşması imzalandı.⁶³ Andlaşmaya göre, ELAS iki hafta içinde silâhlarını bırakacak, hem Komünist Partisi, hem de EAM hukuken siyasal örgütler olarak tanınacak, fakat Plastiras hükümetinde temsil edilmeyeceklerdi. Bu andlaşma yapıldığı sırada bile, ELAS Yunanistan'ın dörtte-üçünü deneti altında tutuyordu. Buna rağmen, silâhları bırakıp sivil hayata dönmeyi kabul etmişlerdi. EAM, taraftarlarına yayınladığı bildiride şöyle diyordu :

«12 Şubat anlaşması silâhlı mücadelemizi sona erdirmektedir. Silâhlarınızı şerefle bırakmak saati geldi. Fakat göreviniz bitmiş sayılmaz.

«Mücadelemizin ikinci büyük hedefi, yani halk egemenliğinin korunması ve ülkemizde demokratik gelişme için gerekli koşulların yaratılması gerçekleşmeyi bekliyor.

-
61. Todd Gitlin, «Counter-Insurgency : Myth and Reality in Greece,» *Containment and Revolution*, der.: David Horowitz, London, Anthony Blond, 1967, s. 156'dan EAM, *White Book, May 1944 - March 1945*, New York, Greek-American Council, s. 59.
62. Edward R. Stettinius, Jr., *Roosevelt and the Russians; the Yalta Conference*, New York, Doubleday, 1949, s. 217.
63. 20 Ekim 1945 Varkiza Andlaşması : *Keesing's Contemporary Archives : 1943-1946*, s. 7486.

«Şimdi de kendinizi, ELAS'ın askerleri olarak gösterdiğiniz iman ilgi ve disiplinle, bu büyük hedefe vereceğinizden eminiz...»⁶⁴

1945 - 1946 yıllarında kurulan Yunan hükümetleri zayıf, geri ve beceriksizdi. En başarılı oldukları konu, sağcı olmayanlara karşı yürüttükleri terör kampanyasıydı. Ocak 1946'da Dış İşleri Bakanı Sofinopoulos devlet organları terörizme son vermeyecek olurlarsa, serbest seçim yapılamayacağını söyleyerek istifa etti. 9 Martta da Başbakan Yardımcısı Kafandares seçimleri bir «komedi» olmakla niteleyerek ayrıldı.⁶⁵ Sovyetler seçimlere katılmalarını tavsiye etmekle birlikte, EAM ve KKE, bir bağımsızlık gösterisi içinde ve protesto amacıyla, katılmadılar. İngiltere'deki İşçi Partisi iktidarı ise seçimlerde ısrar ediyordu. EAM ve KKE'den başka, seçimlere Svolos Sosyalistleri ile komünist olmayan üç parti de katılmadı. Kralcılar aşağı, yukarı rakipsiz girdikleri seçimlerden zaferle çıktılar. Sağcı terör temposunu arttırıyordu. Bu koşullar altında kralın dönmesi için bir de plebisit yapıldı. 1946 Bahar ve Yaz aylarında, 10,000 kadar gerillacı zaten dağa çıkmışlardı. İstemediği ve hazır olmadığı bir sırada solun omuzlarına bir iç savaş yükü yükleniyordu.

Üçüncü efsane solcuların, komünistlerin ya da EAM'ın 1946'da iç savaşı körükledikleri ve ondan sonra da geliştirdikleridir. Komünist Partisinin, seçimlerin geleceği belli olduğu zaman bile, Şubat 1946'ya kadar silâhlı mücadeleyi tasvip etmediği anlaşılıyor. General Markos Vafiades'in dağlardaki gerilla hareketlerini düzenlemek için ancak Ağustos 1946'da gönderildiğini Kousoulas gibi anti-komünist yazarlar söylüyor.⁶⁶ İlk silâhlı çeteler komünistler daha ortada yokken dağa çıkmış olup asıl bunların varlığı KKE'yi bir an önce karar vermeğe sevketmiştir.⁶⁷ Bir çok köylü siyasal baskıdan, açlıktan ya da diğer arkadaşları daha çıkmış olduklarından, sağın iktidarda oluşuna bakmadan, devletin hukukî ve askerî imkânlarının kendi aleyhlerine kullanılacağını bildikleri halde ve barışçı bir düzeni çok özlemiş olmalarına rağmen, silâhlı başkaldırma yolunu seçmişlerdi. Bu arada, Ağustos 1946'da, İşçi, Muhafazakâr ve Liberal partileri temsilen Yunanistan'ı ziyaret eden bir İngiliz Parlâmento Heyeti «silâhlı sağcı çeteler,» «vergi ödemeyen zen-

64. Stavrianos, *op. cit.*, s. 144-145.

65. Gitlin, *op. cit.*, s. 161.

66. Kousoulas, *op. cit.*, s. 240.

67. Gitlin, *op. cit.*, s. 163.

ginler» ve «kralcı jandarmalar»ın sözünü ettikten sonra, anayasa özgürlüklerinin geri getirilmesini, özel güvenlik kanunlarının kaldırılmasını ve yeni bir seçime gidilerek bütün partilerin hükûmette temsil edilmelerini öngörmüşlerdi. Heyetin programı Yunanistan'daki sol ve merkezin programıydı. İngilizler bu teklifleri hiç dikkate almadılar. İngilizlerden sonra gelen Amerikalılar da aynı şekilde davrandılar. Aslında, rapor Ocak 1947'ye kadar açıklanmadı bile.⁶⁸ Bütün bunlara rağmen, EAM ve komünistler liberal Sofoulis ile koalisyon imkânları araştırarak mücadeleyi dağdan indirmeğe çalıştılar. McNeill'in söylediğine göre, Sofoulis ile yapılan görüşmeler Temmuz 1947'de akim kalınca, gerillacılık bir iç savaş aracı olarak belirdi. Sofoulis görüşmelere son verdikten sonra bile, General Markos Vafiades 10 Eylül 1947 tarihli *Times* gazetesinde yayınlanan bir barış teklifinde bulundu. Amerikan ve Yunan hükûmetleri solun ve gerillacıların tüm ortadan kalkmalarını istiyorlardı. Onun için bu teklif de kabul olunmadı.

Yunanistan ile ilgili bir *dördüncü efsane* de Amerika'nın reform taraftarı ya da ılımlı sosyalistleri desteklemeğe hazır olduğu iddiasıdır. Bu efsanenin bir yan efsanesi de solcuların kendi programlarının başkaları tarafından alınıp uygulanmasına tahammül edemedikleri ve işi gerillacılığa vurduklarıdır. Bir zamanlar Yunanistan için ileri sürülen bu yanlış görüş daha sonra «Diem'in ekonomik mucizeleri» perdesi altında Vietnam'da kullanılmıştır. Yeryüzünde değişikliklere karşı olan hükûmetler aslında «İlerleme İçin İttifak» gibi birtakım programlar düşünerek orta sınıfı olduğu yerde daha da pekiştirme ya da yeni tamponlar yaratma yollarını ararlar. Hiç şüphe yok ki, Truman hükûmeti desteklemek istediği sistem ve yöneticiler hakkında bilgiye sahipti. Hangi hükûmetlerle işbirliği yapması gerektiğini pek iyi biliyordu. Truman Doktriniyle Yunan Hükûmetine yardım etmek suretiyle o nitelikteki bir hükûmeti desteklemeğe kararlı olduğunu ortaya koydu. Amerika totaliter bir hükûmete «ekonomik ve askeri yardım» yapma kararındaydı. Zaten, sağcı Yunan basını da Amerikan desteğinin bugüne kadar yapılanların büyük ölçüde desteklendiği anlamına geldiğini yazmaktaydı.⁶⁹ Amerika sağcı unsurların bütün devlet mekanizmasını denetlerini altına almış olmalarını, sol tekliflerin geri çevrilmesini tasvib ediyor olmalıydı. Yunanistan'da eninde sonunda kurulan düzen de, zaten, bunu ispatlıyor.

68. *Ibid.*, s. 164.

69. Frank Smothers, William Hardy McNeill ve Elizabeth Darbishire McNeill, *Report on the Greeks*, New York, 1948, s. 32.

Bir *beşinci efsane* de hükümet af ilânına hazır olduğu halde, gerillacıların bunu kabul etmeyerek savaşa devam ettikleridir. Böylece, iç savaşı sürdürmede bir kere daha gerillacılar suçlu gösterilmek isteniyor. Sofoulis Hükümetinin 8 Eylül 1947'de bir af günü ilân ettiği, daha doğrusu, silâhını bırakanı affedeceğine dair bir teklif yayınladığı doğrudur. Yalnız, Sofoulis sadece bir aftan söz ediyordu; düzende bir değişiklik olmayacaktı. Ne yeni bir seçim yapılacak, ne kabine değişecek, ne iktidarda bir kımıldama olacaktı. Tarım ve endüstri düzeni olduğu gibi kalacak, hiç bir reforma gidilmeyecekti. İkinci olarak, ordu, jandarma ve polis sağcılarının denetiminde, hattâ hizmetinde oldukça, affın gereklerine uyulacağı da çok şüpheliydi. Varkiza Andlaşmasından sonra da af ilân edilmiş, bunu terör ve cinayetler izlemişti. Üçüncüsü, af ilânı teklifi çok geç yapılmıştı. EAM, ateş-kesi de içine alan ılımlı bir siyasal program ileri sürmüş ve bu program ılımlı sol ile merkezin onayını almıştı. Dördüncü olarak, af teklifi Komünist Partisi üyelerine kadar uzanmıyordu. Böyle bir teklif ancak bir aldatmaca olabilirdi. KKE üyelerini içine almayan bir teklif daha başından başarısız olmağa mahkûmdu. Son olarak, gerillacılar ümitli görünüyordular. General Markos'un başkanlığında bir Özgür Yunanistan Geçici Hükümeti 24 Aralık 1947'de ilân edilmişti. Hükümet kurulduğunun ilânı genellikle gerillacıların kendilerini güçlü hissettikleri dönemlerde yer aldığı kabul edilirse, böyle bir zamanda sınırlı af tekliflerinin başarılı olamayacağı bilinmelidir.

Son bir efsane de Yunanistan'da gerillacıların kuzeyden beslenip desteklendikleri ve bu destek kaybolunca da savaşı kaybettikleri iddiasıdır. Bu efsane gerillacıları bir «saldırgan» olarak nitelendirme tasarısını kolaylaştırmaktır. Ayrıca, gerillacıların bütün başarıları da kuzeyde yabancı bir devletin yardımına bağlanabilmektedir. Bu devlet bazen Sovyetler Birliği, bazen Çin, hattâ bazen Küba ve Kuzey Vietnam olabilmektedir. Yunanistan'daki duruma dönecek olursak, Yunanistan'daki iç savaşa gerçekten dış yardım geldi; yalnız, bu yardım önce İngiltere, sonra da Amerika tarafından yapıldı, Sovyetler Birliği ya da diğer Balkan devletleri tarafından değil. Üstelik, bu sadece «yardım» da değil, düpedüz askerî müdahaleydi. Ve bu müdahale içteki kuvvet dengesini değiştirerek sonucu saptadı. İngilizler Kuzey Afrika'dan tümenler getirmişler, tanklar ve uçaklar kullanmışlardı. Ve nihayet 12 Şubat 1945'de iç savaşı sona erdirdikleri zaman, «İngilizler EAM'ı dağıtmak ve iktidara gözden düşmüş krallıkla onun körcesine intikamcı sağcı destekçilerini ge-

tirmek istiyordu.»⁷⁰ Gerillacılar eğitim ve yaralıların bakımı gibi nedenler yüzünden Yugoslav, Arnavutluk ve Bulgar topraklarını zaman, zaman kullandırlarsa da, ellerindeki silâhlar Alman, İtalyan ve ele geçirilmiş İngiliz siâhlarıydı. Vietnam'da NLF'nin Fransız ve Amerikan siâhlarını kullanması gibi, Yunan gerillacıları da kuzeyden silâh yardımı almadılar. O kadar ki, Truman 12 Mart 1947 tarihli konuşmasında bile gerillacıların başarılarının nedeni olarak dış yardımın sözünü edemedi. Sovyetler Birliği Yunan İç Savaşında hiç bir şekilde yardımda bulunmadı. Hattâ, Stalin 10 Şubat 1948'de Yugoslavlarla konuşurken Yunanistan'daki başkaldırmanın durması gerektiğini bile söylüyordu. Stalin hâlâ Churchill'in ona teklif ettiği anlaşmaya bağlı kâhyor, İngiliz ve Amerikalıların Yunanistan'dan vazgeçmeyeceklerini söylüyordu.⁷¹ Kurulan âsi hükûmeti tanımamıştı bile.⁷²

Yunan İç Savaşında Sovyetler Birliği'nin solu desteklemediği gerçeğinden başka, KKE'nin Tito'nun Yunan hükûmet kuvvetlerine yataklık yaptığına dair herhalde yersiz bir isnat ileri süren Komintern ile birlikte görünmesiyle, Tito 10 Temmuz 1949 tarihinde bir konuşma yaparak Yugoslav-Yunan sınırının bundan böyle kapalı olduğunu ilân etmişti. Bu sınırın kapanması Yunan gerillacıları için birtakım güçlükler çıkarmışsa da, unutmamak gerekir ki, 1948'de gerillacılar sadece kuzey dağlarında değil, Peloponez'de, hattâ bazı Yunan adalarında da aktiftiler ve buralarda dıştan yardım görmüş olmaları mümkün değildi. Buna karşılık, Amerikan savaş malzemesi kralcı kuvvetlerin en küçük birliğine kadar ulaştığı gibi, Amerikalı askerî uzmanlar da cephelere dağıtılmışlardı. Amerikalılar kralcı kuvvetlere yeni yapılmış olan napalm bombaları da dağıtmışlardı. 1949 Yazında kralcı kuvvetler tam 197.000 kişi olarak saldırıya geçtikleri zaman karşılardaki gerillacıların sayısı, 17.000 idi.⁷³

Nihayet, savaş bitince Yunanistan bütünüyle Amerikan nüfuz bölgesi içinde kaldı. Bir toplum olarak da savaş bittiği günden bir

70. Howard K. Smith, *The State of Europe*, 1949, s. 232-234.

71. Milovan Djilas, *Conversations with Stalin*, New York, Harcourt, Brace and World, 1962, s. 181-182.

72. Kousoulas, *op. cit.*, s. 249. Stalin'in Yunan İç Savaşının durdurulmasıyla ilgili sözleri için bak. : Djilas, *op. cit.*, s. 164. Bir İngiliz tarihçesine göre, «Yunan komünistleri yenildiler; ve Yunanistan'ın içindeki unsurlardan ötürü değil, İngiliz müdahalesinden ötürü : İngiliz harekâtı olmasaydı, Yunanistan'da Yugoslavya'daki rejim olurdu.» Hugh Seton-Watson, *The Pattern of Communist Revolution*, London, Methuen, 1960, s. 217.

73. Stavrianos, *op. cit.*, s. 203.

adım öteye ulaşamadı.⁷⁴ O günden bugüne Yunanistan'da pek bir şey değişmedi.

SONUÇ

Doğu Avrupa'nın sosyalist rejime geçişinden Kominform'un kuruluşuna kadarki kısa süre içinde Soğuk Harbin daha da genişlemesi yolunda bazı önemli ve tehlikeli adımlar atılmıştı.

Bir kere, Batı Doğu Avrupa'yı kaybetmiş olmayı zamanla, hazmedemedi. Aslında, bu bölgeyle ilgili olarak Amerikan ve İngiliz egemen sınıflarının hareketlerinde çelişmeler görülmektedir. Doğu Avrupa'yı önce kendi sınıf düşmanlarına terketmişler, savaştan sonra da konuyu ikinci kere düşünüp bu defa da verdiklerini geri almayı denemişlerdir. Marshall Plânının ilk hedefleri bu yolda uygulanmağa çalışılırken, diğer yanda Stalin'in savaş sırasında yaptığı andlaşmalara bağlı kaldığı görülmektedir. Savaş sonrasında tutucu Avrupa hükümetlerinde komünistler sadece küçük ortaklar olarak yer almışlar, işçi sınıfı bu ülkelerde, karşı koymak bir yana, çok ılımlı davranmış, hattâ, bir anlama, kapitalizmin tekrar kurulmasına yardım bile etmiştir. Bu arada, savaş yıllarında yapılan anlaşmalarla % 90 İngiliz egemenliğine bırakılan Yunanistan'da, komünistler dahil, bütün ulusal cephe unsurları İngiliz tanklarıyla ezilirken, Sovyetler Birliği hiç ses çıkarmamış, Sovyet basını Yunan İç Savaşı hakkında haftalarca bir kelime bile yazmamıştı. Üstelik, gene bu sıralarda, Stalin kendi blokundaki bazı komünistlere bile söz geçirmekte zorluk çekiyordu. Stalin'in Yugoslav Kralını kabul etmesini istediği Tito dilediği yolda ilerlemek istiyor, Mao Tse-tung, Sovyet tavsiyesinin aksine hareket ederek Çiang Kay-şek ile

74. Yunan İç Savaşından sonra ortaya çıkan polis ve güvenlik örgütü «Nazilere hizmet eden örgüttü.» (McNeill, *op. cit.*, s. 150.) Binlerce Yunanlı kaçacak yer aradı. Sağın aşırılıkları o dereceye vardı ki, Başbakan Attlee bile bir protesto yayınlamak zorunda kaldı. (*Idem.*) 31 Mart 1946 tarihli Yunan seçimlerinde seçmenlerin sadece % 49'u oyunu kullandı. Yeni Başbakan Tsaldaris'in programı Krallığın tekrar kurulmasını ön plâna alıyordu. Tsaldaris Hükümeti bütün çenini büyük bir kısmını ordu ve polise ayırmış olup sadece % 6'sı iç savaşın yıkıntısını onarmaya harcayacaktı. (*Ibid.*, s. 198). Tsaldaris Hükümetinin işçi sendikalarına karşı takındığı tavır kurulan rejimin niteliğini açığa vurmaktaydı. Savaştan sonra sendika seçimleri bütün Yunanistan'da İngiliz sendikacılarının deneti altında olmuştur. Kralcı hükümet iş başına gelince seçilmiş bütün yöneticileri değiştirip Yunan İşçi Konfederasyonunu sağcılarla doldurdu; başına da savaş sırasındaki Quisling hükümetinin sendikacısı Fotios Makris'i getirdi. (Horowitz, *op. cit.*, s. 65.) İşte, Truman'ın «Amerika'nın desteklemesi gerekir» dediği ve «özgür halk» diye tanımladığı Yunanistan böyle bir ülkeydi.

birleşmeyi reddediyordu. Savaş sırasında Fransız Mukavemet Hareketinin belkemiği komünistler olduğu halde, bunlar General De Gaulle ile işbirliği yapıyor, İtalyan komünistleri de Mareşal Bodoglio ve Savoy Hanedanını kabul ederek Mussolini'nin Vatikan ile yaptığı anlaşmalara ses çıkarmıyorlardı.

Sovyetler Birliği İran'dan çıkıyor ve onlar çekilirken Amerikalılar geliyorlardı. Önce uzmanları, sivil ve askerî heyetleri ve dolarlarıyla giren Amerikalılar *status quo*'nun korunmasında ilk tedbirleri hemen aldıktan sonra, İran'da üsler kurup bu devleti de kendi destekledikleri ittifaklara aldılar. Bu durumun Sovyetler Birliği üstündeki etkisini iyi değerlendirmek gerekir. Özet olarak, Sovyetler İran'dan çıktıktan sonra bu topraklarda Amerika söz sahibi olmuştu. Amerika'nın buradaki «savunma» üsleri kendi topraklarından 6000 mil uzaklıkta olup Sovyetler'in en hassas sınırlarına çok yakındı. Bu koşullar altında, Sovyetler Birliği Batı'nın sorduğu «güvenliğimizi sağlıyoruz diye bütün dünyaya egemen olmaktan vazgeçmeyecek misiniz?» sorusunu çevirip pek âlâ Batı'ya sorabilirdi.

İran'da Amerikalıların kullandığı çevreleme yöntemi Sovyetler'i endişelendirmekteydi. Bunu Truman Doktrini ve Sovyetler'in Avrupa'da ekonomik saldırı olarak kabul ettikleri Marshall Plânı izleyince, Doğu Avrupa'da da ekonomik ve siyasal bütünleşme başladı. Batı'nın çevreleme siyasetinin sonucu olarak Doğu bloku da saflarını birleştirdi, disiplinli bir ortama girdi ve bir ara «Titoist» unsurların direnmesine karşı tedbirler düşünüldü. Eldeki belgeler, sadece Batı ve özellikle Amerikan belgeleri olsa bile, Sovyetler Birliği'nin 1945'ten itibaren savaş sırasındaki koalisyonu bozmağa kararlı bir Amerikan Hükümetiyle karşı karşıya kaldığı kamısı uyanmaktadır. Truman'ın daha Temmuz 1941'de Nazi kıt'aları Sovyet topraklarında ilerlerken, şunları söylediği Batı kaynaklarında vardır: «Savaşı Almanya kazanır gibi olursa, Rusya'ya, Rusya kazanır gibi olursa, Almanya'ya yardım etmeliyiz; böylece, mümkün olduğu kadar fazla insan öldürmüş olurlar.»⁷⁵

Amerika'nın İkinci Cihan Savaşından sonra heryere girmeğe çalışmasına daha o yıllarda Amerika'nın içinde karşı koyanlar oldu. Yazarlardan Walter Lippmann, Marquis Childs, Stewart Alsop, Anne O'Hare McCormick ve Robert Conway, devlet adamlarından Ticaret Bakanı Henry A. Wallace, politikacıardan Senatör Claude Pepper (Demokrat, Florida), Senatör George Malone (Cumhuriyet-

75. Horowitz, *op. cit.*, s. 59'dan *New York Times*, 24 Temmuz 1941.

çi, Nevada), Harry Byrd (Demokrat, Virginia), Senatör Edwin Johnson (Demokrat, Colorado), Temsilci George Bender (Cumhuriyetçi, Ohio), Temsilci John Folger (Demokrat, Kuzey Carolina), Temsilci John A. Blatnik (Demokrat, Minnesota), Temsilci Adolf Sabath (Demokrat, Illinois), Temsilci Adam Clayton Powell, Jr. (Demokrat, New York) ve Chet Holifield (Demokrat, California) ve en önemlisi 1940-1952 yılları arasında başkanlık adaylığı için çarpışan Senatör Robert A. Taft bu muhalefetin ileri gelenlerindedi. Bunlara o zamanlar yapılandırılan inziva taraftarı politikacı ya da yazar yaftası çok yüzeyde kalan ve yanıltıcı bir tanım olarak kabul edilmelidir. Daha Truman Doktrini ilân edildiği zaman Senatör Taft bunun «bu ülkelerin iç işlerinde özel bir denet kurma»⁷⁶ girişimi olduğundan şüphe etmişti. Yunanistan'da savaştan önce Metaxas faşist diktatörlüğü kuran sağ kanat monarşisine özgürlük adına yapılan bu yardımın devamlı olmasını istemiyordu. Deniz aşırı ekonomik yatırımları bir emperyalizm aracı olarak görüyor ve şunları söylüyordu: «[Bu türlü ekonomik genişleme] gerçek dostluk yerine hasımane davranışlar doğurur. Bir emperyalizm içine kayıp, nelerin başka halklar yararına olduğunu onlardan daha iyi bildiğimizi sanabiliriz. Bu noktadan sonra, artık, savaş özgürlüğü korumak için baş vurulan son çâre olmaktan çok, bir kamu siyaseti aracı olur.»⁷⁷

Harry Hopkins de Moskova konuşmalarından altı ay kadar sonra ve ölümünden kısa bir süre önce şunları yazmıştı:

«Rusya'ya karşı siyasetimiz Ruslarla iş yapmanın mümkün olmadığı ve çıkarlarımızın mutlaka çatışarak bir savaşın kaçınılmaz olduğuna dair zaten kararlı kişiler tarafından dikte olunmamalıdır. Bana kalırsa, bu, savunması güç bir tutumdur ve sadece insanı felâkete götürür.»⁷⁸

76. *New York Times*, 13 Mart 1947.

77. Robert A. Taft, «The Republican Party,» *Fortune Magazine*, 39 (Nisan 1949), s. 118.

78. Robert E. Sherwood, *Roosevelt and Hopkins*, C. II, New York, Bantam, 1950, s. 576.